3461

Original with:
Language Department Punjab
Digitized by:
Panjab Digital Library

262—3-4-61—30,000—C. P. and S. Pb. Patiala.

Accn. No. ________

Class No. ________ Book No. ________

LANGUAGE DEPARTMENT LIBRARY, PUNJAB.

1. Books are issued for............days only.
2. Books may be renewed on request at the discretion of the Librarian. Dog-earing the pages of a book, marking or writing therein with ink or pencil, tearing or taking out its pages or otherwise damaging it will constitute an injury to a book.

4. *Any such injury to a book is a serious offence. Unless a borrower points out the injury at the time of borrowing the book, he shall be required to replace the book or pay its price.*

Help to keep the book fresh and clean.

Original with:
Language Department Punjab
Digitized by:
Panjab Digital Library

262—3-4-61—30,000—C.P. and S. Pb. Patiala.

LANGUAGE DEPARTMENT

LIBRARY ACC. No. ________ PUNJAB.

Date Due

Date of Issue	Date of Return	Date of Issue	Date of Return

Original with:
Language Department Punjab
Digitized by:
Panjab Digital Library

ਬਿਧੀ

3461G

ਪ੍ਰਮਾਰਥ ਚਿੰਤਨ

ਕ੍ਰਿਤ ਸ੍ਰੀ ਮਾਨ ਰੰਗਾ ਨਾਥ ਜੀ

ਭਾਈ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਗੁਰਦਿਤ ਸਿੰਘ ਪੁਸਤਕਾਂ ਵਾਲੇ
ਬੁੰਗਾ ਸਿੰਘ ਪੁਰੀਆਂ ਸ੍ਰੀ ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ਨੇ ਛਪਾਈ

ਸਰਦਾਰ ਬੁਧਸਿੰਘ ਮੈਨੇਜਰ (ਪ੍ਰਿੰਟਰ) ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨਾਲ
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰਮਤ ਪ੍ਰੈਸ ਸ੍ਰੀ ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ ਛਪਾ ॥

Original with
Language Department Punjab
Digitized by:
Panjab Digital Library

Original with:
Language Department Punjab
Digitized by:
Panjab Digital Library

੧ ੴ ਸਤਿਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਅਥ ਪ੍ਰਮਾਰਥ ਚਿੰਤਨ ਬਿਧੀ ਲਿਖਜਤੇ

ਦੋਹਰਾ ॥ ਬੰਦੋਂ ਆਤਮਰਾਮ ਅਜ ਚਿਦ ਘਨ ਦੇਵਨ ਦੇਵ। ਮੰਗਲ ਨਿਜ ਮੰਗਲ ਕਰੈ ਅਖਲ ਵਿਸ੍ਵ ਕੀ ਜੇਵ ॥ ੧ ॥ ਛਪੈ ॥ ਸ੍ਰੀ ਮਤਿ ਸ੍ਰੀ ਮਤਿ ਸ੍ਰੀ ਸ੍ਰੀਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਭ ਸ੍ਵਾਮੀ।ਪ੍ਰਮਾਨੰਦ ਸ੍ਵਰੂਪ ਪਰਮ ਪਾਵਨ ਨਿਹ ਕਾਮੀ। ਜੀਵਨ ਮੁਕਤਿ ਅਸੰਗ ਤ੍ਰਿਗੁਣਾਤੀਤ ਨਿਰਾ ਮੈ । ਨਿਰ ਵਿਭਾਗ ਨਿਰ ਦ੍ਵੰਦ ਕਲਪਣਾ ਸੂਨ ਰਹਿਤ ਭੈ । ਕਾਰਨ

Original with:
Language Department Punjab
Digitized by:
Panjab Digital Library

ਸੂਖਮ ਥੂਲਤੇ ਪਰੇ ਏਕ ਅਖੰਡ। ਨਮੋ ਨਮੋ ਗੁਰਦੇਵ ਜੂ ਬਜਾਪਕ ਪਿੰਡ ਬ੍ਰਹਮੰਡ॥ ੨ ॥ ਕਬਿਤ ॥ ਮੋਖ ਵਾਕਜ ਅਰਥ ਗਜਾਨ ਕੇ ਅਧੀਨ ਹੋਣ ਹੂੰ ਤੇ ਤਾਕੋ ਪਦ ਅਰਥ ਗਜਾਨ ਕੇ ਅਧੀਨ ਜਾਨਲੈ। ਤਾਂਕੇ ਲੀਏ ਤਤ ਪਦ ਅਰਥ ਕੋ ਸੁ ਨਿਰੂਪਣ ਕਰੈ ਤਤ ਪਦ ਅਰਥ ਕੇ ਲਖਣ ਉਭੈ ਮਾਨਲੈ । ਏਕ ਹੈ ਤਟਸਥੁ ਪੁਨ ਦੂਸਰਾ' ਸਰੂਪ ਚੀਨ ਸ੍ਰਿਸ੍ਟੀ ਲੈਕਾ ਕਾਰਣ ਤਟਸਥ ਹੈ ਪਛਾਨਲੈ।ਸਤ ਪੁਨ ਗਜਾਨ ਅਨੰਤ ਬ੍ਰਹਮ ਏਕ ਅਜ ਸਮਝ ਲੈ ਸਰੂਪ ਲਖਣ ਰਿਦੈ ਮਾਝ ਸਾਨ ਲੈ ॥ ੩ ॥

Original with:
Language Department Punjab
Digitized by:
Panjab Digital Library

ਲਖਣ ਕਾ ਲਖਣ ਕੋ ਕਹਤ ਬਿਚਛਣ ਸੋ ਅਸੰਧਾਰਣ ਧਰਮ ਸੋਈ ਲਖਣ ਪ੍ਰਮਾਨੀਏ । ਅਸੰਧਾਰਣ ਧਰਮ ਕੌਣ ਤੀਨ ਦੋਸ ਰਹਿਤ ਅਤੀ ਬਜਾਪਤੀ ਅਬਜਾ-ਪਤੀ ਅਸੰਭਵ ਪਛਾਨੀਏ । ਅਲਖਜ ਮੈ ਜੋ ਲਖਜਣ ਜਾਵੈ ਅਤੀ ਬਜਾਪਤੀ ਕਹਾਵੈ ਲਖਜ ਏਕ ਦੋਸ ਅਬਜਾ ਪਤੀ ਬਖਾਨੀਏ। ਲਖਜ ਹੂੰ ਕੇ ਮਾਹਿ ਤੀਨ ਕਾਲ ਲਖਣ ਪਈਯੇ ਨਾਹਿ ਸੋ ਅਸੰਭਵ ਦੋਸ ਭਲੀ ਭਾਤ ਰੀਤ ਜਾਨੀ ਏ ॥ ੪ ॥ ਕਬਿਤ ॥ ਤਟਸਥ ਸਰੂਪ ਕੌਨੈ ਸੁਨੋ ਲਖਣ ਹੈ ਜੌਨੈ ਰਹੈ ਲਖ ਸੇਤੀ ਭਿੰਨ ਅਭਿੰਨ

Original Script:
Language Department Panjab
Digitized by:
Panjab Digital Library

ਬਿੰਜਕ ਜੋ ਲਖਜ ਕੋ। ਲਖਸੈ ਅਭਿੰਨ ਹ੍ਵੈ ਕੈ ਬੋਧਕ ਹ੍ਵੈ
ਲਖਜ ਕੇਰੋ ਸੋ ਸਰੂਪ ਲਖਣ ਹੈ ਜਾਮੈ ਨਾਹਿ ਪੱਖਕੋ । ਸੋ
ਹੈ ਦੋ ਪ੍ਰਕਾਰ ਤਤ ਪਦ ਅਰਥ ਨਿਰਧਾਰ ਵਾਚ ਪੁਨ
ਲਖਜ ਅਰਥ ਵਾਕ ਬੇਦ ਦੱਖਕੋ ।ਮਾਯਾ ਯੋਪਹਿਤ ਚਿਦਾ
ਨੰਦ ਤਤ ਪਦ ਵਾਚ ਅਰਥ ਤਾਂਤੇ ਸੁਨ ਲਖਜਾਰਥ ਪਰਾ
ਸਭ ਅਖਜਕੋ ॥ ੫ ॥ ਮੁਕਤ ਭਾਖਾ ॥ ਕੌਣ ਸੀ
ਮਾਇਆ, ਸੁਣ।ਜੈਸੇ ਸੁਕਤੀ ਆਦਿਕੋਂ ਮੈ ਰਜਤ ਕਲਪਤ
ਹੈ ਤੈਸੇ ਚੇਤਨਮੈ ਅਚੇਤਨਕਲਪਤਹੈ ਸਭ ਨਿਸਚੈ ਕਰਕੈ
ਬ੍ਰਹਮ ਹੈ । ਇਹ ਸਭ ਬਾਸਦੇਵ ਹੈ । ਇਹ

Original with Language Department Punjab
Digitized by
Panjab Digital Library

ਸਭ ਨਾਰਾਇਣਹੈ। ਇਹ ਸਭ ਪੁਰਾਣ ਹੈ। ਇਤਆਦਿ ਸ੍ਰੁਤੀ ਸਿੰਮ੍ਰਤੀ ਸੈਕੜੇ ਵਾਕ ਹੈਂ। ਅਚੇਤਨ ਕੌ ਚੇਤਨ ਤੇ ਭਿੰਨ ਕੀਆ ਹੋਇਆ ਅਭਾਵਕੇ ਕਹਿਣੇਵਾਲੇ।ਕਿਉਂਕੇ ਚੇਤਨ ਅਚੇਤਨ ਕਾ ਅਭੇਦਕਾ ਅਯੋਗ ਹੋਣੇਤੇ। ਕਿਉਂਕੇ ਚੇਤਨ ਨਿਤਹੈ ਸੁਧ ਹੈ ਬੋਧਰੂਪ ਹੈ। ਮੁਕਤ ਹੈ ਸਤਿਹੈ। ਪ੍ਰਮਾਨੰਦ ਹੈ। ਅਦ੍ਵੈ ਹੈ। ਅਰ ਬ੍ਰਹਮ ਹੈ। ਅਰ ਅਚੇਤਨ ਕੈਸਾ ਹੈ ਅਗਜਾਨਾਦਿਕ ਜੜ ਜਾਤ ਹੈ। ਅਗਜਾਨ ਕੌਨ ਹੈ।ਤ੍ਰਿਗੁਣ ਰੂਪ ਸਤ ਅਸਤ ਤੇ ਰਹਤ ਅਨਿਰ ਬਚਨੀਯ ਭਾਵ ਰੂਪ ਹੈ। ਗਜਾਨ ਨਿਵਰਤ ਹੈ। ਮੈ ਬ੍ਰਹਮ ਕੋ ਨਹੀ

Original with:
Language Department Punjab
Digitized by:
Panjab Digital Library

ਜਾਨਤਾ ਇਸ ਅਨਭਵ ਤੇ ਦੇਵ ਕੀ ਆਤਮ ਸਕ-
ਤੀ ਜੋ ਹੈ ਸ੍ਵਗੁਣੋ ਕਰ ਢਕੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਤਆਦੀ ਸ੍ਰੁਤੀ
ਤੇ ਅਗ੍ਯਾਨ ਕਰਕੈ ਆਵਰਤ ਹੈ ਗ੍ਯਾਨ ਜਿਨੋਕਾ ਤਿਸ
ਅਗ੍ਯਾਨ ਕਰਕੇ ਮੋਹਕੋ ਪਾਵਤਾ ਹੈ । ਗ੍ਯਾਨ ਕਰਕੇ ਸੋ
ਅਗ੍ਯਾਨ ਨਸ੍ਟ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜਿਨੋ ਕਾ ਸੋ ਮੁਕਤਕੋ ਪਾਵਤੇ
ਹੈਂ। ਇਤਆਦੀ ਸਿੰਮਰਤੀ ਤੇ। ਸੋ ਅਗ੍ਯਾਨ ਦੋ
ਪ੍ਰਕਾਰ ਕਾ ਹੈ । ਮਾਇਆ ਅਵਿਦਿਆ ਕੇ ਭੇਦ
ਤੈ। ਸੁਧ ਸਤਿ ਪ੍ਰਧਾਨਿ ਹੋਇਆ ਹੋਇ ਆ ਮਾਇਆ
ਐਸੇ ਕਹੀਤਾ ਹੈ। ਮਲਨ ਸਤਿ ਪ੍ਰਧਾਨ ਹੋਇਆ

Original with:
Language Department Punjab
Digitized by:
Panjab Digital Library

ਹੋਇਆ ਅਵਿਦ੍ਯਾ ਐਸੇ ਕਹੀਤਾ ਹੈ। ਜੀਵ ਅਰ ਈਸ੍ਵਰ ਕੋ ਅਭਾਸ ਕਰ ਕਰਤਾ ਹੈ। ਮਾਇਆ ਅਵਿਦ੍ਯਾ ਆਪ ਹੋਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਸ੍ਰੁਤਿ ਤੇ। ਅਥਵਾ ਅਗ੍ਯਾਨ ਕੀਆਂ ਸਕ-ਤੀਆਂ ਦੋ ਗ੍ਯਾਨ ਸ਼ਕਤੀ ਕ੍ਰਿਆ ਸ਼ਕਤੀ॥ ਕਬਿਤ ॥

ਰਜੋਗੁਨ ਤਮੋ ਗੁਨਾ ਕਰ ਨਾ ਦਬਾਇਆ ਜਾਇ ਸਤੋਗੁਨ
ਜੋਈ ਸੋਈ ਗ੍ਯਾਨ ਸਕਤੀ ਕਹੀ। ਸਤਿ ਸੇਤੀ ਉਦੇਗ੍ਯਾ-
ਨ ਸਿੰਮਰਤੀ ਪ੍ਰਮਾਣ ਹੈ ਆਵਰਣ ਔ ਵਿਖੇਪ ਦੂਧਾ
ਕ੍ਰਿਆ ਸਕਤੀ ਸਹੀ। ਰਜ ਸਤ ਕਰਕੇ ਨਾ ਤ੍ਰਿਸਕਾਰ
ਹੋਇ ਤਮੋ ਸੋ ਆਵਰਣ ਸਕਤੀ ਜੁਗਲ ਰੂਪ ਭੀ ਲਹੀ।

Original with:
Language Department Punjab
Digitized by:
Panjab Digital Library

ਏਕ ਹੈ ਅਸਤਾ ਪਾਦ ਦੂਸਰੇ ਅਭਾਨਾ ਪਾਦ ਨਾਸ ਤੀਨ
ਭਾਂਤੀ ਕੂਟਸਥਰੀਤ ਯਹ ਗਹੀ ॥ ੬ ॥ ਦੋਹਰਾ ॥
ਤਮ ਸਤ ਕਰਕੇ ਹੋਤ ਨਾ ਹਰ ਜਗੁਨ ਮਨ ਭੀ ਭੂਤ ।
ਵਿਖੇਪ ਸਕਤਿ ਅਗਜਾਨ ਕੀ ਜਾਣ ਯਥਾਰਥਰੂਪ ॥੭॥
ਰਜ ਸੋ ਉਤਪਤ ਲੋਭ ਹੈ ਕਹਯੋ ਪਰਮੇਸਰ ਦੇਵ। ਲੋਭ
ਆਦਿਕਾ ਕੌਪ੍ਰਸਿਧ ਵਿਖੇ ਪਕੱਤ੍ਰ ਭੀ ਏਵ ॥੮॥ਚੌਃ॥ਭਨੀ
ਵਿਖੇਪ ਸ਼ਕਤੀ ਇਹਜੋਈ । ਆਕਾਸਾਦਕ ਕਾ ਹੇਤੂਸੋਈ ।
ਲਿੰਗ ਆਦ ਅੰਤ ਬ੍ਰਹਮੰਡਾ।ਸ੍ਰਿਜ ਜਗਤ ਭਵਨਸਹਖੰਡਾ
॥ ੯ ॥ ਪੂਰਬ ਕਹਯੋ ਅਗ੍ਯਾਨ ਸੁ ਜੋਊ। ਅਵਰਣ ਸਕ-

Original with:
Language Department Punjab
Digitized by:
Panjab Digital Library

ਤਿ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸਨ ਸੋਊ। ਅਵਿਦ੍ਯਾ ਤਾਕੋ ਨਾਮ ਭਨੀਜੈ।
ਜਾਮੈ ਤਨਕ ਸੰਦੇਹ ਨ ਕੀਜੈ ॥ ੧੦ ॥ ਅਗ੍ਯਾਨ ਵਿਖੇ
ਪ ਸਕਤ ਪਰਧਾਨ। ਭਿਆ ਹੂਆ ਮਾਇਆ ਸੋ ਜਾਨ।
ਅਵਿਦ੍ਯਾ ਮਾਇਆ ਰੂਪ ਦਿਖਾਇਓ। ਜਥਾ ਭੂਤ ਪ੍ਰਮਾਨ
ਬਤਾਇਓ ॥ ੧੧ ॥ ਮਾਇਆ ਯੋਪਹਤ ਚਿਦ ਈਸ੍ਵਰ
ਨਾਮੀ। ਜਗ ਕਾ ਕਾਰਨ ਅੰਤਰਜਾਮੀ। ਤਤ ਪਦ ਵਾਚ੍ਯ
ਅਰਥ ਪੁਨ ਸੋਹੈ। ਤ੍ਵੰਪਦ ਵਾਚ ਅਰਥ ਸੁਨ ਜੋਹੈ॥ ੧੨॥
ਅਵਿਦ੍ਯੋ ਪਹਤ ਚੈਤਨ੍ਯ ਜੋ ਹਈਏ। ਜੀਵ ਪਰਾਗ
ਤਾਸ ਕੋ ਕਹੀਏ। ਸ੍ਰੁਤੀ ਪ੍ਰਮਾਣ ਬਹੁਤ ਬੇ ਜੇਈ। ਪ੍ਰਸੰਗ

Original with:
Language Department Punjab
Digitized by:
Panjab Digital Library

ਬਧਨ ਤੇ ਕਹੇ ਨ ਤੇਈ ॥ ੧੩ ॥ ਸਾਸਤ੍ਰ ਬਹੁਤ ਕਹੋ ਕੋ
ਕਿਤਨੋ। ਪ੍ਰਜੋਜਨ ਜੇਤੋ ਕਥੀਏ ਤਿਤਨੋ। ਅਧਕ ਕਥਨ
ਤੇ ਹੋਤ ਬਖੇੜੋ। ਥੋੜੇ ਮੈ ਅਬ ਕਰੌਂ ਨਬੇੜੋ ॥ ੧੪ ॥ ਮਾਇ
ਓਪਹਤ ਚਿਦ ਈਸ੍ਰ ਜੋਈ। ਗਜਾਨ ਸਕਤ ਮੈ ਮਿਲਯਾ
ਸੋਈ। ਭਇਓ ਨਮਿਤ ਜਗਤ ਕਾ ਹੇਤੁ। ਜਾਸਨਾਮ ਭਵ
ਸਾਗਰ ਸੇਤੁ ॥ ੧੫ ॥ ਵਿਖੇਪ ਸਕਤ ਮੈ ਮਿਲਯਾ ਪਰਮੇ
ਸ੍ਵਰ। ਉਪਾਦਾਨ ਸੋ ਹੂਆ ਵਿਸੇਸ੍ਵਰ। ਉਰਣ ਨਾਭ ਯਥਾ
ਦ੍ਰਿਸ੍ਟਾਂਤੁ। ਨਮਿੱਤ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤ ਭਇਓ ਤਜ ਭ੍ਰਾਂਤੁ ॥ ੧੬ ॥
ਤਿਸ ਈਸ੍ਵਰ ਤੇ ਭਇਓ ਅਕਾਸ। ਪੁਨ ਅਕਾਸ ਤੇ ਵਾਊ

Original with:
Language Department Punjab
Digitized by:
Panjab Digital Library

ਬਿਲਾਸ। ਵਾਊ ਅਗਨ ਅਗਨ ਤੇ ਨੀਰਾ। ਭਈ ਨੀਰ ਤੇ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਬੀਰਾ ॥੧੭॥ ਮਾਇਆ ਸਤ ਰਜ ਤਮ ਗੁਨ ਆਰਜ। ਅਕਾਸਾਦਿਕ ਭਏ ਤਿਸਕਾ ਕਾਰਜ। ਸੋਭੀ ਸਤ ਰਜ ਤਮ ਗੁਣ ਭੂਤਾ। ਜਸ ਹੈ ਬਾਪ ਤਥਾ ਹੀ ਪੂਤਾ॥੧੮॥

ਸਾਖੀ ਛੰਦ ॥ ਅਪੰਚੀ ਕ੍ਰਿਤ ਭੂਤ ਜੋ ਸੂਖਮ ਤਿਨਕੀ ਸ੍ਰਿਸ੍ਰਿ ਗਾਈ। ਤਿਨ ਸੋ ਸੂਖਮ ਭਏ ਸਰੀਰਾ ਤਤ ਸਤਾਰਾਂ ਭਾਈ॥ ੧੯॥ ਸਾਤਕ ਅੰਸ ਅਕਾਸ ਆਦਿਕੋਂ ਕੀ ਜੋ ਨਜਾਰੀ ਨਜਾਰੀ। ਗਿਆਨ ਇੰਦ੍ਰੇ ਪੰਚੋ ਹੂਏ ਤਾ ਵਿਗਤੇ ਨਿਰ ਧਾਰੀ ॥ ੨੦ ॥ ਦੋਹਰਾ ॥ ਨਭਿ

Original with:
Language Department Punjab
Digitized by:
Panjab Digital Library

ਆਦਿਕ ਕੀ ਸਾਤਕੀ ਅੰਸ ਸਧਾਰਣ ਜੋਇ । ਉਤਪਤ
ਅੰਤਸ ਕਰਨ ਕੀ ਤਾਸ ਕਾਸਤੇ ਹੋਇ ॥ ੨੧॥ ਮਨ ਬੁਧ
ਚਿਤ ਹੰਕਾਰ ਹੈ ਬ੍ਰਿਤ ਭੇਦ ਤੇ ਚਾਰਿ। ਕੋਊ ਕਹਤ ਹੈ
ਦੋਇ ਪੁਨ ਕਲਪਤ ਸਭੈ ਨਿਹਾਰਿ ॥ ੨੨ ॥
ਸਾਖੀ ਛੰਦ ॥ ਬਜੋਮਾਦਿਕ ਕੀ ਅੰਸ ਰਜੋ ਗੁਨ ਅਹੇ
ਵਜਸੁ ਪੁਨ ਜੋ ਜੋ। ਤਾ ਸਮੀਪ ਸੈਂ ਪਰਮ ਇੰਦ੍ਰੇ ਉਪਜੇ
ਇਸ ਬਿਧ ਸੋ ਸੋ ॥ ੨੩ ॥ ਪੰਚ ਭੂਤ ਕੀ ਅੰਸ ਰਜੋ ਗੁਨ
ਰਹੀ ਸਮਸਤ ਜੋ ਵਾਕੀ। ਤਿਨ ਸੋ ਉਤਪਤ ਭਈ ਪ੍ਰਾਣ
ਕੀ ਸੋ ਤੋ ਬਡੋ ਕਜਾਕੀ ॥ ੨੪॥ ਦੋਃ ॥ ਬ੍ਰਿਤ ਭੇਦ

Original with:
Language Department Punjab
Digitized by:
Panjab Digital Library

ਤੇ ਪੰਚ ਬਿਧ ਪ੍ਰਾਣ ਅਪਾਨ ਸਮਾਨ। ਉਦਾਨ ਵਿਆਨ
ਏ ਜਾਨ ਲੈ ਔਰ ਪੰਚ ਉਪ ਪ੍ਰਾਣ ॥੨੫॥ ਚੌਂ: ॥
ਗਯਾਨ ਕਰਣ ਪੰਚੋ ਦਰਸਾਇ। ਕਰਮ ਇੰਦ੍ਰੇ ਪੰਚੇ ਗਾਏ।
ਮਨ ਅਰ ਬੁਧ ਨਾਮ ਦ੍ਵੈਭਾਖੇ। ਪੰਚੋ ਪ੍ਰਾਣ ਸੰਗਲੈ ਰਾਖੇ
॥੨੬॥ ਤਤ ਸਤਾਰਾਂ ਕਾ ਸੰਘਾਤਾ। ਸੂਖਮ ਦੇਹ ਲਖੋ
ਯਹ ਤਾਤਾ। ਸੋ ਤੇ ਹੈ ਦ੍ਵਧਾ ਪ੍ਰਕਾਰਾ। ਸਮਸ੍ਰ ਬਯਸ੍ਰ ਕਾ
ਭੇਦ ਨਿਧਾਰਾ ॥੨੭॥ ਸੂਖਮ ਦੇਹ ਸਮਸ੍ਰ ਜੋ ਕਹਯੋ।
ਤਦ ਉਪਹਤ ਰਿਦਾ ਨੰਦ ਅਹਯੋ। ਹਿਰਿੰਨਗਰਭ ਨਾਮ
ਸੋ ਭਨੀਯੇ। ਪ੍ਰਾਣਹ ਸੂਤ੍ਰ ਆਤਮਾ ਠਨੀਯੇ ॥ ੨੮॥

Original with:
Language Department Punjab
Digitized by:
Panjab Digital Library

ਦੋਹ: ॥ ਗਜਾਨ ਕ੍ਰਿਆ ਵਿਵ ਸਕਤ ਮਤ ਅਹੇ ਲਿੰਗ ਜੋ ਦੇਹ। ਤਤ ਮਿਲਨੋ ਬਜਾਪਕ ਹੋਣਤੇ ਕਹੈ ਨਾਮ ਤ੍ਰੈ ਏਹ॥੨੯॥ ਸਾਖੀ ਛੰਦ ॥ ਸਮਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਹੋ ਅਤ੍ਰ ਆਦ ਵਤ ਸੂਕ ਬਜਸ੍ਰੀ ਅਨ ਸੂਤੰ । ਬਨ ਵਤ ਲਿੰਗ ਦੇਹ ਸਮਦਾਇਆ ਬਦਤ ਸਮਸ੍ਰ ਅਭੂਤੰ ॥ ੩੦ ॥ ਚੌਂ: ॥ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਜੋ ਲਿੰਗ ਸਰੀਰਾ। ਬਜਸ੍ਰੀ ਸੋਈ ਉਚਾਰਤ ਧੀਰਾ । ਬਜਸ੍ਰਤ੍ਰ ਨਾਮ ਬਜਕਤ ਵਤ ਵਰਤੇ। ਜਥਾ ਗਊ ਨਿਸਤਰ ਘਰ ਘਰਤੇ। ਤਾਮੈ ਚੇਤਨ ਵੇਦ ਜੂ ਸੁਨਿਓ। ਤੈਜਸ ਨਾਮ ਤਾਸਕਾ ਭਨਿਓ। ਤੇਜੋ

Original with:
Language Department Punjab
Digitized by:
Panjab Digital Library

ਮੈ ਹੈ ਅੰਤਹ ਕਰਣਾ। ਤਾਂ ਉਪਾਧ ਤੇ ਤੈਜਸ ਵਰਣਾ। ਸਮਾਨ ਬਿਸੇਖ ਹੂਏ ਜੈਸੇ ਪੁਨ। ਜਾਤ ਬਜਕਤ ਕੀ ਨਜਾਂਈ ਤਿਉ ਸੁਨ। ਸਮਸ੍ਰ ਬਜਸ੍ਰ ਤਾਦਾਤਮ ਭਏ। ਤਦ ਉਪਹਤ ਤੈਸੋ ਹੋਇ ਗਏ॥ ੩੩॥

ਮੁਕਤਪਾਤੀ॥ਤੈਈਜਸ ਅਰੁਸੂਤ੍ਰਾਤਮਾ ਭੀ ਤਾਦਾਤਮਹੂਏ ਜੈਸੇ ਅੰਗ ਅਰ ਅੰਗੀ ਤਾਦਾਤਮ ਹੋਤੇ ਹੈਂ। ਇਹ ਜੋ ਸੂਖਮ ਸਰੀਰ ਹੈ ਅਵਿਦਜਾ ਕਾਮ ਕਰਮ ਸਹਤ ਇਸਕੋ ਪੁਰ-ਯਸਟ ਕਾ ਭੀ ਕਹਤੇ ਹੈਂ।ਕਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕਹਤੇ ਹੈਂ ਸੁਣ ਪੰਚ ਗਜਾਨ ਇੰਦ੍ਰੈ। ਪੰਚ ਕਰਮ ਇੰਦ੍ਰੈ। ਚਤੁਸ੍ਰੈ ਅੰਤਹ

Original with:
Language Department Punjab
Digitized by:
Panjab Digital Library

ਕਰਣ । ਪੰਚ ਪ੍ਰਾਨ ਪੰਚ ਸੂਖਮ ਭੂਤ। ਅਵਿਦ੍ਯਾ।ਕਾਮ ਕਰਮ। ਏਹ ਪੁਰਜਸ੍ਰਕਾ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸੂਖਮਸਰੀਰ ਕਾ ਨਿਰੂਪਣ ਕੀਆ॥

ਅਬ ਸਥੂਲ ਸਰੀਰ ਕਾ ਨਿਰੂਪਣ ਕਰਤੇ ਹੈਂ

ਪੂਰਬ ਕਹੇ ਜੋ ਅਕਾਸਾਦਿਕ ਤਿਨਕੀ ਜੋ ਤਾਮਸ ਅੰਸ ਰਹੀ ਬਾਕੀ। ਸੋ ਈਸ਼੍ਵਰ ਨੈ ਏਕ ਏਕਭੂਤਕੇ ਦੁਇ ਦੁਇ ਭਾਗ ਕੀਏ। ਤਬ ਦਸ ਭਏ। ਤਿਨ ਦਸਾਂ ਮੈ ਏਕਏਕ ਭਾਗ ਰਖਕੇ ਫੇਰ ਏਕ ਏਕ ਭਾਗਕੇ ਚਾਰ ਚਾਰ ਭਾਗ ਕੀਏ । ਤਬ ਬੀਸ ਭਏ। ਸੋ ਬੀਸ ਅੰਸ ਪਰਸ ਪਰ

Original with:
Language Department Punjab
Digitized by:
Panjab Digital Library

ਮਿਲਾਏ। ਸ੍ਵਾਸ੍ਵਾ ਅੰਸ ਕੋ ਛੋਡ ਕੇ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਪੰਚੀ
ਕਰਣ ਹੂਆ। ਤਿਸ ਪੰਚੀ ਕਰਣ ਸੈ ਸਥੂਲ ਸਰੀਰ ਹੂਏ।
ਸੋ ਸਥੂਲ ਸਰੀਰ ਸਮਸ੍ਰ ਬ੍ਯਸ੍ਰ ਕੇ ਭੇਦ ਤੈ ਦੋ ਪਰਕਾਰ।
ਸਮਸ੍ਰੀ ਕਿਆ ਕਹੀਐ ਸੁਣ। ਪੰਚੀ ਕ੍ਰਿਤ ਪੰਚ ਮਹਾ ਭੂਤ
ਪੁਨਾ ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਜੋ ਤਿਨਕਾ ਕਾਰਜ। ਤਿਸ ਬ੍ਰਹਮੰਡਅੰਤ-
ਰਵਰਤੀ ਯਾਵਤ ਕਾਰਜ। ਏਹ ਸਰਬ ਸਮਸ਼੍ਰੀ ਕਹੀਏ।
ਅਥਵਾ ਜੈਸੇ ਬ੍ਯਕਤੀਓਂ ਮੇ ਗੋਅਤ੍ਵ ਆਦੀ ਅਨਸੂਤ ਹੈ।
ਤਿਸਕੀ ਨ੍ਯਾਂਈ ਸਰਬ ਬ੍ਯਸ਼੍ਰੀਓਂ ਮੈ ਅਨਸੂਤ ਪੰਚੀ
ਕ੍ਰਿਤ ਪੰਚ ਮਹਾ ਭੂਤਕਾ ਕਾਰਜ ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਰੂਪ ਬ੍ਯਾਪਕ

Original with
Language Department Punjab
Digitized by:
Panjab Digital Library

ਸੋਈ ਸਮਸ੍ਰੀ। ਅਥਵਾ ਬਨ ਕੀ ਨਜਾਈਂ ਸਕਲ ਸਥੂਲ
ਸਰੀਰਕਾ ਜੋ ਹੈ ਸਮਦਾਇ ਸੋਕਹੀਏਸਮਸ੍ਰੀ।ਤਿਸ ਸਮਸ਼੍ਰੀ
ਉਪਹਤ ਚੈਤੰਨ ਬੈਰਾਠ ਬੈਸ੍ਵਾਨਰ ਕਹੀਏ। ਬਿਬਿਧਰਾ
ਜ ਮਾਨ ਹੋਣੇ ਤੇ ਸਰਬ ਨਰਾਂ ਕਾ ਅਭਮਾਨੀ ਕਹੀਏ।
ਬਜਸ੍ਰੀ ਕਿਆ ਸਥੂਲ ਸਰੀਰਏਕ ਏਕਜੋਹੈ ਗੇਵਾਦਕੋ ਕੀ
ਬਜਕਤੀਕੀਨਜਾਂਈਸੋਬਜਸ਼੍ਰੀਕਹੀਏ।ਤਿਸਬਜਸ਼੍ਰੀਉਪਹਤ
ਚੈਤਨਵਿਸ੍ਵ ਕਹੀਏ।ਸੂਖਮ ਸਰੀਰਕੇਤਜਾਗ ਬਿਨਾ ਸਥੂਲ
ਸਰੀਰ ਮੈ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਤਾ ਭਇਓ। ਸਮਸ਼੍ਰੀ ਬਜਸ਼੍ਰੀ ਤਾਦਾ-
ਤਮ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੂਏ। ਜੈਸੇ ਸਮਾਨ ਬਿਸੇਖ ਤਾਦਾਤਮ

Original with:
Language Department Punjab
Digitized by:
Panjab Digital Library

ਹੋਤੇ ਹੈਂ ।ਤਦ ਉਪਹਤ ਬਿਸ੍ਵ ਬੈਸ੍ਵਾਨਰ ਸੋਭੀ ਤਾਦਾਤਮ
ਭਏ ॥ ੩੩ ॥ ਚੌਪਈ ॥ ਨਿਹਚੈ ਕਰ ਏਕ ਜੀਵ
ਜੋ ਆਹੀ ।ਵਹੀਅਵਸਥਾ ਜਾਗ੍ਰਤ ਮਾਹੀ ।ਸਰੀਰ ਤੀਨਕਾ
ਹੋਇ ਅਭਮਾਨੀ । ਵਿਸ੍ਵ ਜੀਵ ਤਿਸ ਨਾਮ ਬਖਾਨੀ ॥੩੪
॥ ਦੋਹਰਾ ॥ ਸੋਈ ਨਿਹਚੈ ਕਰ ਸੁਨੋ ਅਵਸਥਾ ਸੁਪਨ
ਮਝਾਰ। ਦ੍ਵੈ ਸਰੀਰ ਅਭਮਾਨ ਸਨ ਤੈਜਸ ਨਾਮਉਚਾਰ।
ਸੋਈ ਏਵ ਸੁਖਪਤਿ ਮੈ ਕਾਰਣ ਅਵਿਦ੍ਯਾ ਜੋਇ ।ਅਭ
ਮਾਨੀ ਤਾਕਾ ਭਇਆ ਪ੍ਰਾਗ ਕਹਾਵਤ ਸੋਇ॥ ੩੬ ॥ਤ੍ਰੈ
ਸਰੀਰ ਅਭਮਾਨ ਤੇ ਸੋਈ ਭਇਆ ਜਬ ਰਹਿਤ । ਸੁਧ

Original with:
Language Department Punjab
Digitized by:
Panjab Digital Library

ਪ੍ਰਮਾਤਮ ਹੈ ਸਹੀ ਆਰਜ ਜਨ ਇਉਂ ਕਹਤ ॥ ੩੭ ॥
ਤਿਸ ਅਭਿਮਾਨੀ ਜੀਵਕੀ ਅਵਸਤਾ ਪੰਚੋ ਜਾਨ। ਜਾਗ੍ਰਤ
ਸ੍ਵਪਨ ਸੁਖਪਤ ਪੁਨ ਮੂਰਛਾ ਮਰਨ ਪਛਾਨ ॥ ੩੮ ॥
ਚੌ: ॥ ਏਕ ਏਵ ਪ੍ਰਮਾਤਮ ਧਾਰੋ। ਸਮਸ੍ਤ ਸਥੂਲ ਸਰੀਰ
ਨਿਹਾਰੋ। ਪੁਨ ਸੂਖਮ ਤਤਕਾਰਣ ਮਾਇਆ। ਉਪਹਤ
ਹੂਆ ਵੈਸ੍ਵਾ ਨਰ ਗਾਇਆ ॥ ੩੯ ॥ ਅਹੰਮੇਵ ਵੈਸ੍ਵਾਨਰ
ਅਸਮੀਤੇ। ਤਦ ਉਪਾਸਨਾ ਕਰਤ ਪੁਰਸ ਜੋ। ਤਾਕੀ
ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਫਲ ਸੋ ਹੋਈ। ਭਗਵਤ ਬਜਾਸ ਕਹਜੋ ਹੈ ਸੋਈ
॥ ੪੦ ॥ ਦੋ: ॥ ਸੋਈ ਏਵ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਸਮਸ੍ਤੀ ਸੂਖਮ

Original with:
Language Department Punjab
Digitized by:
Panjab Digital Library

ਦੇਹ। ਤਤ ਕਾਰਣ ਮਾਯੋਪਹਤਸਨ ਹਿਰੰਨਗਰਭ ਲਖ ਲੇਹੁ॥ ੪੧॥ ਤਦ ਉਪਾਸਨਾ ਤੇ ਸੁਨੋ ਤਾਕੀ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਹੋਤ। ਸੂਤ੍ਰ ਕਾਰ ਭਾਸ ਕਾਰਨੈ ਯਹ ਫਲ ਕਹ੍ਯੋ ਉਦੋਤ॥ ੪੨॥ਕੇਵਲ ਮਾਯੋ ਪਾਧਕਾ ਈਸ੍ਵਰ ਕੀਓ ਉਚਾਰ। ਤਦ ਉਪਾਸਨਾ ਤੈ ਸੁਨੋ ਤਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਫਲ ਧਾਰ॥ ੪੩॥

ਚੌਃ ॥ ਪੂਰਬ ਕਥਨ ਕੀਯੋ ਪ੍ਰਕਾਰੰ। ਸਾਸਤ੍ਰ ਰੀਤ ਭਏ ਬਿਸਤਾਰੰ। ਤਤ ਪਦ ਅਰਥ ਕੀਓ ਨਿਰੂਪਣ।ਮਾਯੋ ਪਹਤ ਬ੍ਰਹਮ ਜਗ ਭੂਖਣ॥ ੪੪॥ ਲਖਜ਼ਣ ਕੀਓ ਤਟਸਥ ਉਚਾਰਣ। ਜਗ ਜਨਮਾਦਿਕ ਕਾ ਜੋ ਕਾਰਣ।

Originally in
Language Department Punjab
Digitized by:
Panjab Digital Library

ਇਹੀ ਕਹੀਜੈ ਅਧਜ਼ਾ ਰੋਪ । ਅਪਵਾਦ ਕਹੌਂ ਇਸਕਾ
ਅਬ ਗੋਪ ॥ ੪੫ ॥ ਕਾਕੋ ਨਾਮ ਕਹੋ ਅਪਵਾਦ। ਸੋ ਸੁਣ
ਲੈ ਸਭ ਤਯਾਗ ਬਿਖਾਦ । ਅਧਿਸ੍ਟਾਨ ਮਾਹਿ ਭ੍ਰਾਂਤ ਕਰ
ਮੀਤ। ਜੋ ਕੁਛ ਹੋਵਤ ਹੈ ਪਰਤੀਤ ॥ ੪੬॥ ਤਦਬਯਤਰੇ
ਕ ਕੀਏ ਤੇ ਜੋਇ। ਅਭਾਵ ਨਿਸਚਯ ਅਤੀ ਦ੍ਰਿੜ ਹੋਇ॥
ਉਦਾਹਰਣ ਇਸ ਪਰ ਸੁਣ ਲੇਹ। ਹੋਤ ਨਿਬ੍ਰਿਤ ਸਕਲ
ਸੰਦੇਹ॥ ੪੭ ॥ ਜਿਉ ਸੁਕਤਾਦਿਕ ਮੈ ਕਰ ਭ੍ਰਾਂਤੀ ।
ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋਤ ਰਜਤਾਦਕ ਪਾਤੀ। ਤਦਬਯਤਿਰੇਕ ਕੀਏ
ਉਦੋਤ । ਨਹੀ ਰਜਤ ਯਹ ਨਿਸਚਾ ਹੋਤ ॥ ੪੮

Original with:
Language Department Punjab
Digitized by:
Panjab Digital Library

॥ ਦੋਹ: ॥ ਨਹੀ ਰਜਤ ਤੋ ਕਿਆ ਭਯਾ ਸੁਕਤੀ ਹੈ ਪ੍ਰਬੀਨ । ਅਪਬਾਦ ਬਲਾ ਪੁਨ ਬਾਧ ਪੁਨ ਨਾਮ ਇਸੀ ਕਾ ਚੀਨ ॥ ੪੯ ॥ ਚੌਂ: ॥ ਸੋ ਬਾਧ ਹੈ ਤੀਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ॥ ਨਾਮ ਤਿਨੋ ਕਾ ਕਰੋਂ ਉਚਾਰ । ਏਕ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰੀ ਬਾਧਾਨੀਕੋ । ਦੂਸਰੋ ਯੌਕਤਕ ਬਾਧਾ ਟੀਕੋ ॥ ੫੦ ॥ ਪ੍ਰਤਯਖ ਬਾਧਾ ਤੀਜੋ ਬੇਦ । ਪ੍ਰਥਮ ਸਾਸਤ੍ਰੀ ਸੁਣ ਤਜ ਖੇਦ । ਅਮੂਰਤ ਮੂਰਤ ਕਥਨ ਅਨੰਤ੍ਰ । ਉਪਦੇਸ ਮੁਮੁਖੂ ਕੋ ਯਹ ਮੰਤ੍ਰ ॥ ੫੧ ॥ ਇਹ ਨਾਹੀ ਪੁਨ ਇਹ ਨਹੀ ਹੋਈ । ਅਧਿਸ਼੍ਹਾਨ ਮਾਹਿ ਨਾਨਤ੍ਵ ਕੋਈ । ਬ੍ਰਹਮ ਭਿੰਨ ਪ੍ਰਪੰਚ ਅਭਾਵਾ ।

Original with:
Language Department Punjab
Digitized by:
Panjab Digital Library

ਨਿਸਚੈ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰੀ ਬਾਧਾ ਗਾਵਾ ॥ ੫੨ ॥ ਅਬ ਆਗੇ ਸੁਨ
ਯੌਕਤਕ ਬਾਧਾ। ਜਿਸ ਕਰ ਮਨਕਾ ਮਿਟੇ ਬਿਖਾਧਾ।
ਮਾਟੀ ਤੇ ਭਿੰਨ ਕਰ ਘਟ ਜਥਾ ।ਅਭਾਵ ਨਿਸਚਯ ਸੁਨ
ਪੁਨ ਤਥਾ ॥ ੫੩ ॥ ਬ੍ਰਹਮ ਨਿਖਲ ਕਾ ਕਾਰਣ ਭੂਤ।
ਅੰਤਰ ਬਾਹਰ ਹੈ ਅਨਸੂਤ । ਤਦਬ੍ਯਤਰੇਕ ਨਿਖਲ
ਪ੍ਰਪੰਚ। ਅਭਾਵ ਨਿਸਚੈ ਯੌ ਦ੍ਰਿਸ ਨ ਰੰਚ ॥੫੪ ॥ ਚੌਃ ॥
ਦ੍ਰਿਸ ਮਾਨ ਕੋ ਮਿਥ੍ਯਾ ਹੋਵਣ ਤੇ ਪਹਚਾਨ। ਬ੍ਰਹਮਾਤਮ
ਮਾਤ੍ਰ ਹੋਵਣੇ ਤੇ ਨਿਸਚੈ ਯੌਕਤਕ ਜਾਨ ॥ ੫੫ ॥ ਚੌਃ ॥
ਅਹੰ ਬ੍ਰਹਮ ਅਸਮੀ ਨਹ ਅੰਨ । ਤਤ੍ਵਮਸ੍ਯਾਦੀ ਬਾਕਤੇ

Original with:
Language Department Punjab
Digitized by:
Panjab Digital Library

ਜੌਨ । ਸਖਜਾਤ ਕਾਰ ਕਰਕੇ ਅਗਜਾਨ । ਪੁਨ ਤਤ ਕਾਰਜ ਨਾਸ ਪਛਾਨ ॥ ੫੬ ॥ ਦੋ: ॥ ਇਹ ਬਾਧ ਪ੍ਰਤਖ ਹੈ ਸਮਝ ਲੈਹ ਧਰ ਧੀਰ । ਯੌਕਤਕ ਬਾਧਾ ਪੁਨ ਕਹੋ ਜੈਸੀ ਜਾਕੀ ਰੀਤ ॥ ੫੭ ॥ ਦੋ: ॥ ਸਥੂਲ ਪ੍ਰਪੰਚ ਨਿਹਚੈ ਸਥੂਲ ਭੂਤ ਬਿਰਲਾਪਜ । ਤਦਬਤ ਤਰੇ ਕਸੋ ਨਾਸਤੀ ਨਿਸਚੈ ਦਿਲ ਮੈ ਥਾਪਿ ॥ ੫੮ ॥ ਦੋ: ॥ ਸਥੂਲ ਭੂਤਾਨੀ ਸਮਸ੍ਰ ਬਜਸ੍ਰ ਸੂਖਮ ਪੁਨਾ ਸਰੀਰ ।ਸੂਖਮ ਭੂਤੈ ਸੂ ਬਿਰਲਾਪਜ ਜਾਨ ਲੇਹੁ ਜਹ ਧੀਰ ॥ ੫੯ ॥ ਚੌ: ॥ ਤਿਨਮੈ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਅਪ ਸੂ

Original with:
Language Department Punjab
Digitized by:
Panjab Digital Library

ਬਿਲਾਪੈ ॥ ਅਪਸੂ ਤੇਜ ਮੱਧ ਅਸਥਾਪੈ । ਤੇਜੋ ਵਾਯੂ ਮੈ ਕਰਲੀਨ । ਵਾਯੂ ਵ੍ਯੋਮ ਮਧ ਪੁਨ ਦੀਨ ॥੬੦ ॥ਦੋਃ ॥ਅਕਾਸ ਮੱਧ ਅਗਜਾਨ ਕੇ ਅਗਜਾਨ ਪੁਨਾ ਛਿਨ ਮਾਤ੍ਰ । ਯਾ ਬਿਧ ਕਰੇ ਬਿਲਾਪ ਸਭ ਜੋ ਜਗਜਾਸੂ ਚਾਤ੍ਰ ॥ ੬੧॥ ਅਧਯਾ ਰੋਪ ਅਪਬਾਦ ਜੋ ਉਭੈ ਕਰੇ ਬਿਸਤਾਰ । ਤਤ੍ਵੰਪਦ ਕੇ ਅਰਥ ਕਾ ਸੋਧਨ ਸਿਧਜ ਨਿਹਾਰ ॥ ੬੨ ॥ ਚੌਪਈ ॥ ਜਥਾ ਭਇਓ ਸਿਧ ਦਿਓ ਦਿਖਾਈ । ਤਤ ਪਦਕੇ ਦੋ ਅਰਥਜੋ ਭਾਈ । ਮਾਯਾ ਪੁਨਾ ਸਾਮਸ੍ਰ ਲਿੰਗ ਦੇਹ । ਸਮ ਸੂ ਸਥੂਲ ਦੇਹ ਲਖ ਲੇਹ ॥ ੬੩ ॥ ਤਦ ਉਪਹਤ ਚਿਦ

Original with:
Language Department Punjab
Digitized by:
Panjab Digital Library

ਸੱਤ ਸਰੂਪ ॥ ਅਬ ਸੁਨ ਤਿਨਕੇ ਨਾਮ ਅਨੂਪ । ਅਬਜਾ ਕ੍ਰਿਤ ਪੁਨ ਪ੍ਰਾਨ ਬਿਰਾਜਾ । ਤਦਾਧਾਰ ਅਨੁਪਹਤ ਚਿਦ ਆਜਾ ॥ ੬੪ ॥ ਏਹ ਤੀਨੋ ਤਾਦਾਤਮ ਛਏ । ਤਪਤਲੋਹ ਪਿੰਡ ਵਤ ਭਏ । ਤਤ ਪਦ ਵਾਚਯ ਅਰਥ ਹੈ ਵਹੀ । ਲਖਯ ਅਰਥ ਅਬ ਸੁਣਲੈ ਸਹੀ ॥ ੬੫ ॥ ਦੋਹ ॥ ਤਿਨ ਸੋ ਰਹਤ ਚੈਤੰਨਯ ਜੋ ਸੁਧ ਏਕ ਅਖੰਡ । ਲਖਯ ਅਰਥ ਤਤ ਪਦ ਵਹੀ ਨਿਰਵਿਭਾਗ ਅਡੰਡ ॥ ੬੬ ॥ ਚੌਂ ॥ ਤ੍ਵੰ ਪਦਕੇ ਪੁਨ ਅਰਥ ਹੈ ਦੋਊ । ਦੂਧਾ ਦਿਖਾ- ਵਤ ਹੋਂ ਅਬ ਸੋਊ । ਕਾਰਣ ਸੂਖਮ ਸਥੂਲ ਸਰੀਰ । ਤਦ

Original with:
Language Department Punjab
Digitized by:
Panjab Digital Library

ਉਪਹਤ ਚੈਤੰਨ ਗੰਭੀਰ ॥ ੬੭ ॥ ਤਦਾ ਧਾਰ ਅਨੁਪਹ
ਤ ਚੈਤੰਨ । ਪ੍ਰਤਯੁਕ ਚਿਦਘਨ ਰੂਪ ਅਨੰਨ । ਇਹ ਤੀਨੋ
ਇਉਂ ਭਏ ਅਭੇਦ । ਤਪਤ ਲੋਹ ਪਿੰਡ ਵਤ ਵੇਦ॥ ੬੮ ॥
ਤ੍ਵੰ ਪਦ ਵਾਚ ਅਰਥ ਹੈ ਏਹ । ਲਖ ਅਰਥ ਕੋ ਅਬ ਸੁਨ
ਲੇਹ । ਤਿਸਤੇ ਰਹਤ ਚੈਤੰਨ ਜੋ ਸਾਖੀ । ਤ੍ਵੰ ਪਦ ਲਖ੍ਯ
ਅਰਥ ਯਹ ਭਾਖੀ ॥ ੬੯ ॥ ਏ ਦੋਊ ਲਖ੍ਯ ਅਰਥ ਕੋ
ਧਰਕੈ । ਤ੍ਰਿਤੇ ਸਬੰਧ ਗ੍ਰਹਣ ਪੁਨ ਕਰਕੈ । ਔਰ
ਲਖਣਾ ਭਾਗ ਤਯਾਗ ਜੋ॥ਇਨ ਸੰਗ ਮਿਲਕੈ ਮਹਾਵਾਕ
ਸੋ॥ ੭੦ ॥ ਦੋ: ॥ ਤਤ੍ਵ ਮਸੀ ਮਹਾਂ ਵਾਕਜੋ ਮਿਲ

Original with:
Language Department Punjab
Digitized by:
Panjab Digital Library

ਇਨ ਤੀਨੋ ਸੰਗ । ਪ੍ਰਤਜਾਪਕ ਅਰਥ ਅਖੰਡ ਕਾ ਕਰੈ
ਦ੍ਵੈਤ ਕਾ ਭੰਗ॥ ੭੧ ॥ ਚੌਃ ॥ ਸਬੰਧ ਤੀਨ ਕਾ
ਨਾਮ ਹੈ ਏਹ ।ਜੈਸੇ ਹੈ ਤੈਸੋ ਸੁਨ ਲੇਹ। ਸਮਾਨਾਧਿ ਕਰਣ
ਪ੍ਰਿਥਮ ਲਖ ਲਹੀਓ। ਬਿਸੇਖ ਬਿਸੇਖਣ ਭਾਵ ਹੈ ਬੀਓ॥
੭੨ ॥ ਤੀਸਰ ਜਾਨ ਲਖਜ ਅਰ ਲਖਣ। ਇਹ ਤ੍ਰੈ ਨਾਮ
ਭਨਤ ਬਾਚੱਛਨ। ਸਮਾਨਾਧਿ ਕਰਣ ਪਦੋਂ ਕਾ ਹੋਈ।
ਜੈਸੇ ਰੂਪ ਕਹੋ ਅਬ ਸੋਈ॥ ੭੩ ॥ ਦੋਃ ॥ ਭਿੰਨ
ਪ੍ਰਬ੍ਰਿਤੀ ਕੇ ਨਿਮਿਤ ਜਿਨ ਸਬਦੋਂ ਕੋ ਹੋਇ। ਏਕ ਅਰਥ
ਮੈ ਨੇਸ੍ਰਾ ਸਮਾਨ ਆਸ੍ਰੇ ਸੋਇ ॥ ੭੪ ॥ ਜੈਸੇ ਸੋਧੰ ਦੇਵ

Original with:
Language Department Punjab
Digitized by:
Panjab Digital Library

ਦੱਤ ਯਹ ਵਾਕ ਮੇ ਪੇਖ। ਸਮਾਨ ਆਸ੍ਰੈ ਪਦੋਂ ਕਾ ਨਿਰ
ਸੰਸੇ ਏਹ ਦੇਖ॥ ੧੫॥ ਕਬਿਤੁ ॥ ਤਤ ਕਾਲਦੇਸ
ਮੈਂ ਬਸਿਸ੍ਰ ਦੇਵ ਦੱਤ ਤਾਕੋ ਵਾਚ ਕਹੈ ਸਾ ਸਬਦ ਵਾਚਜ
ਸੋਈ ਧਾਰਲੈ। ਏ ਤਤ ਜੋ ਦੇਸ ਕਾਲ ਤਾਸੋ ਮਿਲਜੋ ਦੇਵ
ਦਤ ਏਜੰ ਸਬਦ ਵਾਚਕਹੈ ਤਾਂਹੀ ਕੋ ਨਿਹਾਰਲੈ। ਏਵ
ਦੇਵ ਦੱਤ ਪਿੰਡ ਬਿਖੈ ਉਭੈ ਵਰਤਤ ਸਮਾਨ ਅਧਿਕਰਣ
ਨਾਮ ਇਸੀ ਕਾ ਉਚਾਰਲੈ। ਤੈਸੇ ਤਤ੍ਵਮਸੀ ਆਦਿ ਵਾਕ
ਮੈ ਜੋ ਤਤ੍ਵ ਪਦ ਤਿਨੋਂ ਮੈ ਰੀਤ ਇਹੀ ਬੁਧ ਸੋ ਬਿਚਾਰਲੈ
॥ ੧੬॥ ਚੌਃ ॥ ਪਰੋਖਜਤ੍ਵ ਬਸਿਸ੍ਰ ਈਸ ਕੋ ਚੀਨਾ।

Original with:
Language Department Punjab
Digitized by:
Panjab Digital Library

ਬਾਚਕ ਤਤ ਪਦ ਕੋ ਪੁਨ ਬੀਨ। ਅਪਰੋਖ ਵਸਿਸ੍ਰ ਜੀਵ ਲਖ ਲੇਹੁ। ਬਾਚਕ ਤ੍ਵੰ ਪਦ ਇਸਕਾ ਏਹ॥ ੭੭ ॥ਅਖੰਡ ਚੈਤੰਨਜ ਬਿਖੈ ਧਰ ਟੇਕ। ਭਾਤ ਪਰਜ ਬ੍ਰਿਤੀ ਹੈ ਏਕ। ਸਮਾਨ ਆਸ੍ਰੈ ਇਸਕਾ ਨਾਮ॥ਬਿਸੇਖ ਬਿਸੇਖਣ ਸੁਣ ਤਜ ਕਾਮ ॥ ੭੮ ॥ ਦੋਂਃ ॥ ਬਿਸੇਖਜ ਬਿਸੇਖਣ ਭਾਵਜੋ ਪਦ ਅਰਥੋਂ ਕਾ ਹੋਇ। ਜੈਸਾ ਹੈ ਤੈਸਾ ਭਨੋ ਜਾਨ ਲੇਹੁ ਸਭ ਕੋਇ॥ ੭੯ ॥ ਚੌਃ ॥ ਸਾ ਸਬਦ ਕਾ ਅਰਥ ਹੈ ਏਹ। ਤਤਕਾਲ ਬਸਿਸ੍ਰ ਭਲੇ ਲਖ ਲੇਹੁ। ਅਯੰਸਬਦ ਕਾ ਅਰਥ ਸੁਨੀਜੈ। ਏ ਤਤਕਾਲ ਬਸਿਸ੍ਰ ਭਨੀਜੈ ॥੮੦॥

Original with:
Language Department Punjab
Digitized by:
Panjab Digital Library

ਪਰਸਪਰ ਭੇਦ ਬਜਾਬ੍ਰਿਤਕ ਤਿਯਾ। ਬਿਸੇਖਜਬਿਸੇਖਣ ਭਾਵ ਹਬਿਯਾ। ਸੋਯੰ ਇਯੰ ਸੋ ਐਸੀ ਰੀਤ। ਅਬ ਦਾਸ੍ਰਾਂਤ ਸੁਨੋ ਦੇ ਚੀਤ ॥੮੧॥ ਦੋ: ॥ ਤਤ੍ਵੰ ਪਦਕੇ ਅਰਥ ਹੈ ਈਸ ਜੀਵ ਪੁਨ ਦੋਇ।ਅੰਨਜੋ ਅੰਨਜ ਸੋ ਭੇਦਕੈ ਬਜਾ ਬ੍ਰਿਤ ਕਹੈ ਸੋਇ॥ ੮੨ ॥ ਤਤ੍ਵ ਮਸਿ ਤ੍ਵੰ ਭਤ ਅਸੀ ਕੀਨੋ ਭਲੇ ਉਚਾਰ। ਅਬ ਲਖ ਲਖਣ ਭਾਵ ਕਾ ਸੁਣਲੈ ਜੋ ਪ੍ਰਕਾਰ ॥ ੮੩ ॥ ਚੌ: ॥ ਪਦਜੋਵਾਤਦ ਅਰਥ ਨ ਕੇਰੋ। ਅਵਰੁਧ ਪਿੰਡ ਬਾਕਜ ਅਰਥ ਜੋ ਟੇਰੋ। ਤਿਨਕੇ ਸਹ ਲਖਜ ਲਖਣ ਭਾਵ। ਜੈਸੇ ਹੈ ਤੈਸੇਦਰਸਾਵ॥੮੪॥

Original with:
Language Department Punjab
Digitized by:
Panjab Digital Library

॥ ਸੋਜ ਮਿਥਜਾਦੀ ਵਾਕੋ ਬਿਖੈ। ਸੰਮਕ ਬੁਧ ਵੰਤ ਇਉ
ਪਿਖੇ। ਸਾ ਸਬਦਾ ਇਯੰ ਸਬਦਾ ਜੋ। ਅਥਵਾ ਤਿਨਕੇ
ਅਰਥਨ ਕੋ ॥ ੮੫ ॥ ਬਿਨ ਬਰੁਧ ਚੈਤੂ ਕਾ ਦੇਹ।
ਵਾਕਜ ਅਰਥ ਨਿਰਸੰਸੈ ਏਹ। ਤਿਨਕੇ ਸਾਥ ਸੁਨੋ ਬੁਧ
ਵਾਨ। ਲਖਜ ਔਲਖਣ ਭਾਵ ਪਛਾਨ ॥ ੮੬ ॥ ਤਤ੍ਵੰ
ਪਦਕਾ ਤਿਉ ਸਨਬੰਧ। ਵਾ ਤਦ ਅਰਥਨਕੀ ਪਿਖਸੰਧ।
ਵਾਕ ਅਰਥ ਅਵਰੁਧ ਅਖੰਡ। ਚੈਤੰਨ ਤਿਨਕੈ ਲਾਰੇ ਮੰਡ
॥ ੮੭ ॥ ਦੋਃ ॥ ਬਿਰੁਧ ਅੰਸ ਕੋ ਤਜਾਗ ਕੇ ਹੈ ਲਖਜ
ਲਖਣ ਭਾਵ। ਪਦਾਰਥ ਪੂਤਜਗ ਆਤਮਾ ਕਹੈ

Obtained with:
Language Department Punjab
Digitized by:
Panjab Digital Library

ਯਹ ਪ੍ਰਭਾਵ ॥ ੮੮ ॥ ਦੋਹ: ॥ ਰੂਪ ਲਖਣਾ ਕਾ
ਜੋਈ ਸੋ ਸਭ ਇਵ ਸੁਣ ਲੇਹ। ਸੁਣਕਰ ਮਨਮੈ ਧਾਰਲੈ
ਫੇਰ ਨ ਪੜੈ ਸੰਦੇਹ ॥ ੮੯ ॥ ਸੱਕ ਸਾਬ ਸਬੰਧ ਜੋ ਤਾਸ
ਲਖਣਾ ਨਾਮ । ਸੋਹੈ ਦੋ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕੀ ਭਾਖਤ ਆਪਤਕਾਮ
॥ ੯੦ ॥ ਕੇਵਲ ਹੈ ਇਕ ਲਖਣਾ ਲਖਤ ਸਮਝੋ ਔਰ।
ਪਹਿਲੀ ਤੀਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕੀ ਭਨਤਸੁਧੀ ਸਿਰਮੌਰ ॥੯੧॥
ਖੁਲੀ ਭਾਖਾ ॥ ਸੋ ਤੀਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕੌ ਕਹਤ ਹੈਂ । ਜਹਤ
ਲੱਖਣਾ ।ਅਜਹਤ ਲਖਣਾ।ਜਹਤਾਜਹਤ ਲਖਣਾ। ਜਹਤ
ਕੌਣ ਸਕਜਅਰਬ ਪਰੀਤਜਾਗੇਨਤਤਸੰਬੰਧੀ।ਅਰਥਾਂਤਰੈ

Original with:
Language Department Punjab
Digitized by:
Panjab Digital Library

ਬ੍ਰਿਤੀਜਹਤ ਲੱਖਣਾ। ਜਥਾ ਗੰਗਾਯੰਘੋਖਾ ਪ੍ਰਿਤ ਵਸਤੀ
। ਅਤ੍ਰ ਗੰਗਾਪ ਦਸਤੀਰੇ ਬ੍ਰਿਤੀ। ਅਜਹਤੀ ਕੌਣ ਸੱਕਜ
ਅਰਥ ਆਪਰੀਤਜਾਗੇਨ ਤਤ ਸੰਬੰਧੀ ਅਰਥਾਂਤ੍ਰੇ ਬ੍ਰਿਤੀ
ਅਜਹਤ ਲੱਖਣਾ। ਜਥਾ ਮੰਚਾ ਕਰੋ ਸੰਤੀ । ਅਤ੍ਰ ਮੰਚਾ
ਪਦਸਜ ਮੰਚ ਇਸਥਤੇਖੂ ਪੁਰਖੇਖੂ ਬ੍ਰਿਤੀ। ਜਹਲਾ
ਜਹਲ ਕੌਣ। ਸੱਕਜ ਏਕ ਦੇਸ ਪਰੀਤਜਾਗੇਨ ਏਕ
ਦੇਸ ਬ੍ਰਿਤੀ। ਜਹਲਾ ਜਹਲ ਲਖਣਾ । ਇਯੰਮੇਵ ਭਾਗ
ਤ੍ਰਜਾਗ ਲਖਣੇ ਤ੍ਰੂ ਉਚਤੇ। ਜਥਾ ਸੋਯੰ ਦੇਵ ਦੱਤ । ਅੱਤ੍ਰ
ਸੋਯ ਮਿਤੀ ਪਦਯੋਰ ਕੇਵਲ ਦੇਵ ਦੱਤ ਪਿੰਡੇਬ੍ਰਿਤੀ।ਤਥਾ

Original from
Language Department Punjab
Digitized by:
Panjab Digital Library

ਤਤ੍ਵੰ ਮਸੀ। ਅਤ੍ਵਤਤ੍ਵੰ ਪਦਯੋਰ ਅਖੰਡ ਚੈਤੰਨੋ ਬ੍ਰਿਤੀ। ਲਖ੍ਯਤ ਲਖ੍ਯਣਾ ਕੋਣ। ਸਕ੍ਯ ਪਰੰਪ੍ਰਾ ਸੰਬੰਧੋ ਲਖ੍ਯ ਤ ਲਖ੍ਯਣਾ। ਜਥਾ ਦੂਰੇਫ ਪਦਸ੍ਯ ਮਧੁਕਰੇ ਬ੍ਰਿਤੀ। ਗੌਣ ਯਪੀ ਲਖ੍ਯਤ ਲਖ੍ਯਣੈਵ। ਪੂਰਬ ਕਹ੍ਯੋ ਜੋ ਤਤ੍ਵੰ ਪਦ ਕਾ ਲਖ੍ਯ ਅਰਥ। ਅਰ ਤੀਨ ਸੰਬੰਧ। ਅਰ ਭਾਗ ਤ੍ਯਾਗ ਲਖ੍ਯਣਾ। ਇਸ ਤੀਨੋ ਕੋ ਅੰਗੀਕਾਰ ਕਰਕੈ ਤਤ੍ਵ ਮਸੀ ਮਹਾਵਾਕ੍ਯ ਤਾਦਾਤਮ ਕਾ ਪ੍ਰਿਤਪਾਦਕ ਹੈ। ਤਾਦਾਤਮ ਪ੍ਰਿਤ ਪਾਦਨ ਕਿਆ।ਅਖੰਡ ਸਰੂਪ ਕਾ ਪ੍ਰਤਪਾਦਕ ਹੈ॥

ਪੂਰਬਪਛ ॥ ਜੋ ਵਾਕ੍ਯ ਹੋਤਾ ਹੈ ਸੰਸਰਗ

Original with:
Language Department Punjab
Digitized by:
Panjab Digital Library

ਬਸਿਸ਼੍ਰ ਬਸਿਸ਼੍ਰ ਅਈਕ ਅਰਥਕਾ ਪ੍ਰਿਤ ਪਾਦਕ ਹੋਤਾ ਹੈ
ਕਿਸਤੇ ਵਾਕ ਹੋਣੇ ਤੇ । ਨੀਲੋ ਉਤਪਲ ਮਾਨੋ ਇਸਵਾਕ
ਕੀ ਨਜਾਂਈ । ਅਰ ਮਹਾਵਾਕ ਭੀ ਵਾਕਜ ਹੈ । ਏਭੀ
ਸੰਸ਼ਰਗ ਬਸਿਸ਼੍ਰ ਬਸਿਸ਼੍ਰ ਅਈਕ ਅਰਥਕਾ ਪ੍ਰਿਤ ਪਾਦਕ
ਕਿਉਂਨ ਹੋਇ ॥ ਉਤ੍ਰ ॥ ਅਪਰੋਖ ਪਰੋਖਜ ਬਿਰੋਧ
ਹੋਣੇ ਤੇ । ਮਹਾਂਵਾਕਜ ਅਖੰਡ ਅਰਥ ਕਾ ਪ੍ਰਿਤ ਪਾਦਕ
ਹੈ। ਅਖੰਡ ਕਿਯਾ । ਸਜਾਤੀ ਬਿਜਾਤੀ ਸੁਕਤ ਭੇਦ ਤੈ
ਰਹਤ ਸੋ ਅਖੰਡ। ਬ੍ਰਹਮ ਆਤਮਾ ਕੀ ਅਤਯੰਤ ਅਈਕ
ਤਾ ਹੋਣੇ ਤੇ ਸੁਜਾਤੀ ਭੇਦ ਨਹੀ। ਬ੍ਰਹਮਵਿਤ੍ਰਕਤ ਕਲਪ

Original with
Language Department Panjab
Digitized by:
Panjab Digital Library

ਤ ਕੋ ਮਿਥਯਾ ਹੋਣੇ ਤੇ ਬਜਾਤੀ ਭੇਦ ਨਹੀ।
ਨਿਰਾਵੈਵ ਹੋਣੇ ਤੇ ਸੁਗਤ ਭੇਦ ਨਹੀ ਅਥਵਾ ਤੀਨ
ਪ੍ਰਛੇਦ ਤੇ ਰਹਤ ਸੋ ਅਖੰਡ॥ ਦੇਸ ਕਾਲ ਅਰ ਵਸਤ ਕਾ
ਜਾ ਮੈ ਨਹਿ ਪ੍ਰਭੇਦ। ਬਿਭੂ ਨਿਤ ਸਰਬਾਤਮਾ ਐਸੇ
ਗਾਵਤ ਬੇਦ॥੯੨॥ ਵਾਰਤਕ ॥ ਅਥਵਾ ਅਪ੍ਰਯਾ
ਉ ਅਨੇਕ ਸਬਦੋਂ ਕਰ ਪ੍ਰਤਪਾਦ ਹੋਵੇ ਅਰੁ ਏਕ ਹੋਵੇ ਸੋ
ਅਖੰਡ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਤਤ੍ਵੰ ਮਸੀ ਆਦਕ ਵਾਕਯ ਜੰਨਯ
ਅਖੰਡ ਅਪਰੋਖ ਗਯਾਨ ਜਬ ਭਇਆ। ਤਬ ਅਗਯਾਨ
ਕੀ ਨਿਵ੍ਰਤੀ ਪ੍ਰਮਾਨੰਦ ਕੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਤੀ ਹੈ। ਸੋ ਇਹ

Original with:
Language Department Punjab
Digitized by:
Panjab Digital Library

ਪ੍ਰਿਤਜਕ ਬੋਧ ਸੋ ਭਾਨ ਹੋਤਾ ਹੈ ਸੋ ਅਦ੍ਵੈ ਨੰਦ ਹੈ।ਜੋਅਦ੍ਵੈ ਨੰਦ ਹੈ ਸੋ ਪ੍ਰਿਤਕਜ ਬੋਧਹੈ।ਇਸਪ੍ਰਕਾਰ ਪ੍ਰਸਪ੍ਰ ਤਾਦਾ-ਤਮਤਾਕੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੈ ਤਬ ਅਬ੍ਰਹਮਤ੍ਵ ਤ੍ਵੈ ਪਦਾਰਥ ਨਿਸ੍ਰ ਜੋ ਹੈ ਤਾਕੀ ਨਿਬ੍ਰਿਤ ਹੋਤੀ ਹੈ। ਅਰਪਰੋਖਤ੍ਵ ਤਤ੍ਵ ਪਦਾਰਥ ਨਿਸ੍ਰ ਜੋਹੈ ਤਾਕੀ ਨਬ੍ਰਿਤਹੋਤੀਹੈ।ਤੋ ਕਿਆਸੁਣ। ਪੂਰਣ ਆਨੰਦ ਕੇ ਸਾਥ ਪ੍ਰਿਤਕ ਬੋਧ ਕੀ ਏਕ ਰੂਪਤਾ ਕਰਕੈ ਇਸਥਿਤ ਹੋਤੀ ਹੈ। ਪਰਸ ਪਰ ਤਾਦਾਤਮ ਕੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕਿਆ। ਸੁਣ। ਅਹੰ ਬ੍ਰਹਮਾਸਮੀ ਬ੍ਰਹਮੈਵ। ਅਹੰ ਅਸਮੀ ਏਹ ਅਖੰਡਾ ਕਾਰ ਬ੍ਰਿਤੀ ਹੋਤੀ ਹੈ। ਤਿਸ

Original with:
Language Department Punjab
Digitized by:
Panjab Digital Library

ਬ੍ਰਿਤੀ ਕਰਕੈ ਅਗ੍ਯਾਨ ਕੀ ਨਿਬ੍ਰਿਤੀ ਹੋਤਹੈ। ਅਬ੍ਰਹਮੰਤ੍ਰ
ਪਰੋਖ੍ਯਤ੍ਵਾਦਿਕ ਨਿਵਿਰਤ ਹੋਤੇ ਹੈ। ਪ੍ਰਿਤਕ ਆਤਮਾ
ਕੀ ਅਖੰਡਾ ਨੰਦਕੀ ਇਸਥਿਤ ਹੋਤੀ ਹੈ। ਇਹ ਤਾਤਪਰਜ
ਹੈ। ਬ੍ਰਿਤੀ ਕਿਆ। ਬਿਖੈ ਚੈਤੰਨ ਕੀ ਅਭਿਬ੍ਯੰਜਕ ਹੋਵੈ
ਅੰਤਹਕਰਣ ਅਗ੍ਯਾਨ ਕਾ ਪ੍ਰਿਣਾਮ ਬਿਸੇਸਬ੍ਰਿਤੀ। ਅਭਿ
ਬ੍ਯੰਜਕਤ ਕਿਆ। ਅਪਰੋਖ ਬ੍ਯੋਹਾਰ ਕਾ ਜਨਕਤ੍ਵ।
ਅਥਵਾ ਅਵ੍ਰਣ ਨਿਬ੍ਰਿਤ ਕਤ੍ਵ ਸੋ ਕਹੀਯੇ ਅਭਿਬ੍ਯੰਜ
ਕਤ੍ਵ। ਅਪਰੋਖ ਬਿਹਾਰ ਕਿਆ। ਅਨਾ ਬ੍ਰਿਤ ਚੈਤੰਨ ਕੈ
ਸਾਥ ਤਾਦਾਤਮਤਾ। ਅਨਾ ਬ੍ਰਿਤ ਚੈਤੰਨ ਕਿਆ। ਸਾਖੀ

Original with:
Language Department Punjab
Digitized by:
Panjab Digital Library

ਚੈਤੰਨ । ਤਾਦਾਤਮਤਾ ਕਿਆ । ਸੰਬੰਧ ।
ਪ੍ਰਣਾਮ ਕਿਆ । ਉਪਾਦਾਨ ਕਾਰਨ ਕੇ ਸਮਾਨ
ਸਤਾ ਕਾਰਜ ਕੀ ਅਰ ਅੰਨਥਾ ਭਾਵ ਹੋਵੈ ਸੋ ਕਹੀਯੇ
ਪ੍ਰਣਾਮ। ਉਪਾਦਾਨ ਬਿਖਮਤਾਕੋ ਅਨਥਾ ਭਾਵੋ ਵਿਵਰ-
ਤਾ।ਇਹ ਪ੍ਰਣਾਮ ਬਿਵਰਤਕਾ ਭੇਦ ਹੈ। ਉਪਾਦਾਨ ਅੰਤਹ
ਕਰਣ ਅਗਜਾਨ ਕੀ ਅਪੇਖਜਾ ਕਰਕੇ ਬ੍ਰਿਤੀ ਪ੍ਰਣਾਮਹੈ।
ਚੈਤੰਨ ਕੀ ਅਪੇਖਜਾ ਕਰਕੇ ਬ੍ਰਿਤੀ ਬਿਵਰਤ ਹੈ । ਇਸ
ਕਰਕੈ ਸਿਧਾਂਤ ਮੈ ਬਿਰੋਧ ਨਹੀ। ਪੂਰਬ ਪੱਖ । ਅੰਤਹ
ਕਰਣ ਅਪ੍ਰਣਾਮੀ ਹੈ। ਨਿਰਾਵੈਵ ਹੋਣੇਤੇ ਅਕਾਸ ਵਤ॥

Original with:
Language Department Punjab
Digitized by:
Panjab Digital Library

ਉਤ੍ਰ ॥ ਅੰਤਹਕਰਣ ਪ੍ਰਣਾਮੀ ਹੈ ਕਿਸ ਕਰਕੈ। ਕਾਰ ਜੱਤ੍ਰ ਦ੍ਰਬੱਤ੍ਰ ਹੋਣੇ ਤੇ। ਸਾਬੈਬੀ ਹੋਣੇ ਤੇ । ਦਧੀਵਤ ਸੋ ਬ੍ਰਿਤੀ ਦੋ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕੀ। ਪ੍ਰਮਾ ਅਪ੍ਰਮਾਕੇ ਭੇਦ ਤੇ । ਤਿਨਾ ਦੋਨੋਂ ਮੈ ਜੋਪ੍ਰਮਾਹੈਸੋ ਸੁਣ।ਬੋਧਇਸਬ੍ਰਿਤੀ ਬ੍ਰਿਤੀਇਸਬੋਧ ਸੋ ਪ੍ਰਮਾ। ਪ੍ਰਮਾ ਕਹੀਯੈ ਜਥਾਰਥ ਗਗ਼ਾਨ ਸੋ ਪ੍ਰਮਾ ਦੋ ਪ੍ਰਕਾਰ। ਈਸ੍ਵਰ ਆਸ੍ਰੈ ਏਕ ਜੀਵ ਆਸ੍ਰੇ। ਤਿਨ ਦੋਨੋਂ ਮੈ ਜੋ ਈਸ੍ਵਰ ਆਸ੍ਰੈਹੈਸੋ ਸੁਣ। ਈਖਣਾ ਤਿਸਕਾ ਦੂਸਰਾ ਨਾਮ ਹੈ। ਰਚਣੇ ਯੋਗ ਜੋ ਬਿਖੈ ਤਿਨਕੇ ਅਕਾਰ ਮਾਇਆ ਕੀ ਬ੍ਰਿਤੀ ਮਾਤ੍ਰ ਤਿਸਮੈ ਪ੍ਰਿਤ ਬਿੰਬ ਚੈਤੰਨ ਸੋ ਈਸ੍ਵਰੀ ਪ੍ਰਮਾ।

Original with:
Language Department Punjab
Digitized by:
Panjab Digital Library

ਤਦ ਇਖਜਤ ਬਹੁਸਜਾਂ ਪ੍ਰਜਾਫੇ ਇਤਜਾਦੀਸੂਤੇ । ਜੀਵ ਆਸ੍ਰੇ ਪ੍ਰਮਾ ਕਿਆ । ਅੰਨਧੀਗਤ ਅਬਾਧਿਤ ਬਿਖਜਾਕਾਰ ਅੰਤਹਕਰਣ ਬ੍ਰਿਤੀ ਤਦ ਪ੍ਰਿਤਬਿੰਬਤ ਚਿਦ ਦ੍ਵਿਤੀਆ । ਪੂਰਬਪਖਜ ॥ ਐਸਾ ਬਿਸ਼ਾ ਕੋਈ ਨਹੀ । ਜੋ ਅਨਧ ਗਤਿ ਹੋਵੈ ਪੁਨਾ ਅਬਾਧਤ ਹੋਵੈ । ਜਾਵਤ ਬਿਸ਼ੇ ਹੈਂ ਸੋ ਅਧਗਤ ਹੈ । ਪੁਨਾਂ ਬਾਧਤ ਹੈ । ਇਸ ਕਾਰਣ ਤੇ ਅਸੰਭਵ ਦੋਸ ਆਇਆ ॥ ਉਤ੍ਰ ॥ ਬ੍ਰਹ-ਆਤਮ ਅਈਕ ਪ੍ਰਮਾ ਜੋਹੈ ਅਨਧਗਤ ਅਬਾਧਤ ਹੈ । ਤਾਂਤੇ ਨਾ ਅਸੰਭਵ ਦੋਸ ॥ ਪੂਰਬਪਖਜ ॥ ਬ੍ਰਹ-ਆਤਮਾ ਅਈਕ ਪ੍ਰਮਾ

Original with:
Language Department Punjab
Digitized by:
Panjab Digital Library

ਜੋਹੈ ਅਨਧਗਤ ਅਬਾਧਤ ਹੈ। ਤਾਂਤੇ ਅਸੰਭਵ ਦੋਸ ਨਹੀ। ਪ੍ਰਪੰਚ ਕੋ ਬ੍ਰਹਮ ਗਜਾਨ ਕਰਕੈ ਬਾਧਤ ਹੋਣੇ ਤੇ ਤਿਸਕੀ ਪ੍ਰਮਾ ਮੈ ਅਬਿਆਪਤੀ ਦੋਸ ਆਇਆ॥ ਉਤ੍ਰ॥ ਇਸ ਪ੍ਰਪੰਚ ਕੋ ਸੰਸਾਰ ਦਸ਼ਾ ਮੈ ਅਬਾਧਤ ਹੋਣੇ ਤੇ ਨ ਅਬਜਾਪਤੀ ਦੋਸ॥ ਪੂਰਬ ਪਖਜ ॥ ਸੁਕਤਰਜ ਤਾਦਕ ਸੰਸਾਰ ਦਸ਼ਾ ਮੈ ਅਬਾਧਤ ਹੈ। ਤਦ ਗਜਾਨੇ ਅਤੀ ਬਜਾਪਤੀ ਦੋਸ਼ ਆਇਆ॥ ਉਤ੍ਰ ॥ ਸੁਕਤ-ਰਜਤਾਦਕਾ ਕੀ ਗਜਾਤ ਸਤਾਹੈ।ਅਗਜਾਤਸਤਾਕਾਅਭਾਵ ਹੋਣੇ ਤੇ ਨ ਅਤੀ ਬਜਾਪਤੀਦੋਸ। ਤਿਸ ਪ੍ਰਮਾਕਾ ਜੋਕਰਣ

Original with:
Language Department Punjab
Digitized by:
Panjab Digital Library

ਸੋ ਕਰੀਯੇ ਪਰਮਾਣ । ਸੋ ਜੀਵ ਆਸ੍ਰੈ ਪ੍ਰਮਾ ਦੋ ਪ੍ਰਕਾਰ।
ਪ੍ਰਮਾਰਥ ਕੀ ਬਿਵਹਾਰ ਕੀ। ਤਤਮਸਜਾਦੀ ਵਾਕ੍ਯ ਜੰਨ
ਪ੍ਰਮਾ ਪ੍ਰਮਾਰਥ ਕੀ ਸੋ ਪੀਛੈ ਨਿਰੂਪਣ ਕਰ ਆਏ ਹੈਂ।
ਪ੍ਰਪੰਚ ਕੀ ਪ੍ਰਮਾ ਬਿਵਹਾਰ ਕੀ । ਸੋ ਖਟ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕੀ ਹੈ।
ਪ੍ਰਤੱਖਜਅਨਮਿਤੀਉਪਮਿਤੀਸਾਬਦੀਅਰਥਾਪਤਿਅਭਾਵ
ਪ੍ਰਮਾਕੇਭੇਦਤੇ।ਤਿਸਕਾਕਰਣ ਭੀ ਖਟਪ੍ਰਕਾਰਕਾਹੈ।ਪ੍ਰਤੱਖ
ਕਾ ਕਰਣ ਪ੍ਰਤਖਜ। ਅਨਮਿਤੀ ਕਾ ਕਰਣ ਅਨਮਾਨ।
ਉਪਮਿਤੀਕਾ ਕਰਣ ਉਪਮਾਨ।ਸਾਬਦੀਕਾ ਕਰਣਸਬਦ।
ਅਰਥਾਪਤੀ ਕਾ ਕਰਣ ਅਰਥਾਪਤਿ। ਅਭਾਵ ਕਾ ਕਰਣ

©Original with:
Language Department Punjab
Digitized by:
Panjab Digital Library

ਅਨੂਪ ਲਬਧੀ। ਤਿਸ ਖਟ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕੀ ਪ੍ਰਮਾ ਮੈ ਜੋਪ੍ਰਤੱਖਜ ਪ੍ਰਮਾ ਹੈ। ਤਿਸਕੋ ਕਹਤੇ ਹੈਂ। ਬਿਖੈ ਚੈਤੰਨ ਕੈ ਸਾਥ ਅਭਿੰਨ ਹੋਣਾ ਪ੍ਰਮਾਣ ਚੈਤੰਨਨੈ ਸੋਪ੍ਰਤੱਖਜ ਪ੍ਰਮਾ। ਸੋਈ ਬਿਸਤਾਰ ਕਰ ਕਹਤੇ ਹੈਂ।ਏਕ ਨਿਸਚੈ ਕਰਕੈ ਚੈਤੰਨਹੈ। ਉਪਾਧ ਕੇ ਭੇਦ ਤੈਂ ਚਾਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕਹੀਏ ਹੈ। ਪ੍ਰਮਾਤਾ ਚੈਤੰਨ। ਪ੍ਰਮਾਣ ਚੈਤੰਨ। ਬਿਖੈ ਚੈਤੰਨ। ਫਲ ਚੈਤੰਨ। ਤਿਨੋਂ ਮੈ ਜੋ ਅੰਤਹਕਰਣ ਬਸਿਸ੍ਰ ਚੈਤੰਨ ਹੈ ਸੋ ਪ੍ਰਮਾਤਾ ਚੈਤੰਨ।ਅੰਤਹਕਰਣ ਬ੍ਰਿਤੀ ਅਵਛਿੰਨ ਚੈਤੰਨ ਪ੍ਰਮਾਣ ਚੈਤੰਨ। ਘਟ ਅਵਛਿੰਨ ਚੈਤੰਨ ਪ੍ਰਮੇ ਚੈਤੰਨ।

Original with:
Language Department Punjab
Digitized by:
Panjab Digital Library

ਅੰਤਹ ਕਰਣ ਬ੍ਰਿਤੀ ਅਭਬਜਕਤ ਚੈਤੰਨ ਫਲ ਚੈਤੰਨ ਤਿਨੋਂ ਮੈ ਬ੍ਰਿਤੀ ਅਰ ਬਿਖੇ ਦੋਨੋਂ ਏਕ ਕਾਲ ਮੈ ਏਕ ਅਸਥਾਨ ਮੈ ਇਕਤ੍ਰ ਜਬ ਹੋਤੇ ਹੈਂ। ਤਬ ਤਦ ਉਪਹਤ ਚੈਤੰਨ ਭੀ ਅਭੇਦ ਹੋਤੇ ਹੈਂ। ਸੋ ਪ੍ਰਤੱਖ ਪ੍ਰਮਾ ਹੈ। ਸੋ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਸਹਿਤ ਦਿਖਾਵਤੇਹੈਂ।ਜੈਸੇ ਕੋਈ ਬਡਾ ਤਲਾਉ ਹੋਵੈ ਤਿਸ ਮੈ ਜੋ ਜਲ ਹੋਵੈ। ਸੋ ਜਲ ਛਿਦ੍ਰ ਦੁਆਰ ਨਿਕਸ ਕੇ ਕੂਲ ਮੈ ਜਾਵੈ। ਕੂਲ ਦੁਆਰਾ ਕਿਆਰੇ ਮੈ ਜਾਵੈ। ਜੈਸੇ ਕਿਆਰੇ ਕਾ ਅਕਾਰ ਹੈ। ਚਤ੍ਰਕੋਣ ਤੈਸੇ ਹੀ ਜਲ ਹੋਤਾ ਹੈ। ਤੈਸੇ ਹੀ ਦਾਸ਼੍ਟਾਂਤ ਜਾਣ ਲੈਣਾ। ਅਰਥਕੇ

Original with:
Language Department Punjab
Digitized by:
Panjab Digital Library

ਸਾਥ ਜੋ ਹੋਣਾ ਇੰਦ੍ਰੈ ਕਾ ਸਬੰਧ ਤਿਸ ਸਬੰਧ ਕੇ ਅਨੰਤ੍ਰ
ਅੰਤਹਕਰਣ ਚਖ੍ਯਰਾਦੀ ਦ੍ਵਾਰਾ ਬਿਖੇਦੇਸਕੋ ਜਾਵੈ ਤਬ
ਤਿਸ ਬਿਖੇ ਕੇ ਸਾਥ ਸਬੰਧ ਕੋ ਪਾਵੈ ਤਿਸ ਸਬੰਧਕੇਪਸ-
ਚਾਤਿ ਬਿਖੇ ਕੇ ਅਕਾਰ ਪ੍ਰਣਾਮ ਕੋ ਪਾਵੈ। ਸੋਏਂ ਪ੍ਰਣਾਮੇ
ਬ੍ਰਿਤੀ ਤਿਸ ਬ੍ਰਿਤੀ ਅਰੁ ਬਿਖੈ ਮੈਂ ਜੋ ਚੈਤੰਨ ਹੈ ਤਿਨਦੋਨੋਂ
ਕੀ ਏਕਤਾ ਹੋਤੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਏਕਤਾ ਹੋਤੀ ਹੈ ਸੋ
ਸੁਣ। ਬ੍ਰਿਤੀ ਅਰੁ ਬਿਖੇ ਦੋਨੋਂ ਏਕ ਕਾਲਮੈ ਏਕ ਦੇਸ ਮੈ
ਇਸਥਿਤ ਹੋਤੇ ਹੈਂ। ਤਬ ਤਦ ਉਪਹਤ ਭੀ ਅਭੇਦਹੋਤੇਹੈਂ
ਪ੍ਰਮਾਣ ਚੈਤੰਨ ਅਰ ਬਿਖੈ ਚੈਤੰਨ ਦੋਨੋਂ। ਇਸੀਕਾ ਨਾਮ

Original with:
Language Department Punjab
Digitized by:
Panjab Digital Library

ਪ੍ਰਤੱਖ ਪ੍ਰਮਾ ਹੈ। ਤਿਨੋਂ ਮੈ ਬ੍ਰਿਤੀ ਕਰਕੇ ਅਵਰਣ ਕੀ ਨਿਬ੍ਰਿਤੀ ਹੋਤੀ ਹੈ। ਅਵਰਣ ਕਹੀਏ ਅਗ੍ਯਾਨ । ਚੈਤੰਨ ਕਰਕੈ ਅਗ੍ਯਾਨ ਕੀ ਨਿਵ੍ਰਿਤੀ ਨਹੀ ਹੋਤੀ ਕਿਆ ਹੋਤਾ ਹੈ ਪ੍ਰਮਾ। ਸੋ ਬਿਖੇ ਕੀ ਸਫੁਰਤੀ ਸਾਖੀਕੇ ਆਸ੍ਰੇ ਰਹੇ ਹੈ। ਸਾਖੀ ਕੌਣ। ਅੰਤਹਕਰਣ ਉਪਹਤ ਚੈਤੰਨ ਸਾਖੀ। ਸੋ ਪ੍ਰਤੱਖਜ ਪ੍ਰਮਾ ਦੋ ਪ੍ਰਕਾਰ। ਏਕ ਬਾਹਯ ਪ੍ਰਮਾ। ਏਕ ਅੰਤ੍ਰ ਪ੍ਰਮਾ। ਬਾਹਯ ਪ੍ਰਮਾ ਪੰਚ ਪ੍ਰਕਾਰ। ਸਬਦ ਸਪਰਸ ਰੂਪ ਰਸ ਗੰਧ । ਬਿਖੇ ਭੇਦਤੇ ਤਿਨੋਂਕੇ ਕ੍ਰਣ ਸ੍ਰੋਤ੍ਰ ਆਦਕ ਗ੍ਯਾਨ ਇੰਦ੍ਰੇ ਪੰਚ। ਅੰਤਰ ਪ੍ਰਮਾ ਦੋ ਪਰਕਾਰ। ਆਤਮਾ

Original with:
Language Department Punjab
Digitized by:
Panjab Digital Library

ਗੋਚਰਾ ਸੁਖਾਦੀ ਗੋਚਰਾ । ਆਤਮ ਗੋਚਰਾ ਦੋ ਪ੍ਰਕਾਰ। ਬਸਿਸ੍ਟ ਆਤਮਾ ਬਿਖੇ। ਸੁਧ ਆਤਮਾ ਵਿਖੇ । ਅਹੰ ਜੀਵ ਇਤਯਾਦੀ ਬਸਿਸ੍ਟ ਆਤਮਾ ਬਿਖਯ। ਅਹੰ ਬ੍ਰਹਮਾਸਮੀ ਸੁਧ ਆਤਮਾ ਬਿਖਯ। ਮਯਸੁਖੰ ਮਯਸੁਖੰ ਕਹੀਯੇ ਮੇਰੇਮੈ ਸੁਖ ਹੈ ਇਤਯਾਦੀ ਬਿਖਯ ।ਪੀਛੇ ਕਹੀ ਸੋ ਖਟ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕੀ ਪ੍ਰਮਾ। ਤਿਸ ਕਰਕੇ ਅਵਰਨ ਰੂਪ ਅਗਯਾਨ ਨਿਵ-ਰਤ ਹੋਤਾ ਹੈ। ਪਰੋਖ ਪ੍ਰਮਾ ਕਰਕੇ ਅਸੱਤ੍ਵਾ ਪਾਦਕ ਅਗਯਾਨ ਨਵਿਰਤ ਹੋਤਾ ਹੈ। ਅਪ੍ਰੋਖ ਪ੍ਰਮਾ ਕਰਕੇ ਅਭਾਨਾ ਪਾਦਕ ਅਗਯਾਨ ਨਵਿਰਤ ਹੋਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਤਾਤਪ੍ਰਜ

Original with:
Language Department Punjab
Digitized by:
Panjab Digital Library

ਹੈ। ਅਪ੍ਰਮਾਕ੍ਰਿਆ। ਪ੍ਰਮਾਤੇ ਭਿੰਨ ਜੋ ਗ੍ਯਾਨ ਸੋ ਕਹੀਏ ਅਪ੍ਰਮਾ। ਸੋ ਭੀ ਦੋ ਪ੍ਰਕਾਰ। ਸਿੰਮ੍ਰਤੀ ਰੂਪ ਅਨਭੂਤੀ ਰੂਪ। ਸੰਸਕਾਰ ਮਾਤ੍ਰਤੇ ਜੰਨ ਜੋਹੈ ਵਿਗ੍ਯਾਨ ਸੋ ਕਹੀਏ ਸਿੰਮ੍ਰਤੀ। ਸੋ ਭੀ ਦੋ ਪ੍ਰਕਾਰ। ਯਥਾਰਥ। ਅਯਥਾਰਥ ਕੇ ਭੇਦ ਤੇ। ਯਥਾਰਥ ਭੀ ਦੋ ਪ੍ਰਕਾਰ। ਅਨਾਤਮ ਸਿੰਮ੍ਰਤੀ। ਆਤਮ ਸਿੰਮ੍ਰਤੀ ਕੇ ਭੇਦ ਤੇ। ਤਿਨ ਦੋਨੋਂ ਮੈਂ ਬਿਵਹਾਰਕ ਪ੍ਰਪੰਚ ਜੋਹੈ ਸੋ ਮਿਥ੍ਯਾ ਹੈ। ਦ੍ਰਿਸ਼੍ਯ ਹੋਣੇ ਤੇ। ਜੜ ਹੋਣੇ ਤੇ। ਪ੍ਰਛਿੰਨ ਹੋਣੇਤੇ। ਸੁਕਤੀਰੂਪੇ ਕੀ ਨ੍ਯਾਂਈ। ਇਸ ਅਨੁਮਾਨ ਤੇ ਸਿਧ ਮਿਥ੍ਯਾ ਅਨ

Original with:
Language Department Punjab
Digitized by:
Panjab Digital Library

ਸੰਧਾਨ ਸੋ ਯਥਾਰਥ ਅਨਾਤਮ ਸਿਮਰਣ ਹੈ।ਤਤਮਸਯਾ-
ਦਿਕ ਵਾਕਯ ਅਰਥ ਕਾ ਅਨਸੰਧਾਨ ਸੋ ਯਥਾਰਥਆਤਮ
ਸਿਮਰਣ ਹੈ। ਅਯਥਾਰਥ ਭੀ ਦੋ ਪ੍ਰਕਾਰ । ਅਨਾਤਮ
ਸਿਮਰਨ ਅਰ ਆਤਮ ਸਿਮਰਣ ਕੇ ਭੇਦ ਤੇ । ਪ੍ਰਪੰਚਕਾ
ਸਤਿਰੂਪ ਕਰ ਅਨ ਸੰਧਾਨ ਸੋ ਅਯਥਾਰਥ ਅਨਾਤਮ
ਸਿਮਰਣ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਤਿਸਕੋ ਮਿਥਯਾ ਬਸਤੁ ਹੋਣੇ ਤੇ
ਹੰਕਾਰ ਆਦਿਕੋਂ ਮੈ ਆਤਮਾ ਕਾ ਅਨਸੰਧਾਨ। ਅਰ
ਆਤਮਾ ਮੈ ਕ੍ਰਤਤ੍ਰਤਾ ਕਾ ਅਨਸੰਧਾਨ । ਅਯਥਾਰਥ
ਆਤਮ ਸਿਮਰਣ ਹੈ। ਸਪੂਨ ਅਨਭਵ ਨਹੀ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤੀਹੈ।

Original with:
Language Department Punjab
Digitized by:
Panjab Digital Library

ਆਗੇ ਕਹਣਾ ਹੈ। ਸਿੰਮ੍ਰਿਤੀ ਤੇ ਭਿੰਨ ਜੋ ਗ੍ਯਾਨ ਸੋ ਕਹੀਏ ਅਨੁਭੂਤੀ ਸੋਭੀ ਦੋ ਪ੍ਰਕਾਰ। ਯਥਾਰਥ ਅਯਥਾ-ਰਥ। ਯਥਾਰਥ ਅਨਭੂਤੀ ਸੋ ਪ੍ਰਮਾ ਨਿਰੂਪਣ ਕਰ ਆਏ ਹੈਂ। ਅਯਥਾਰਥ ਕਿਆ। ਬਾਧਤ ਬਿਖੈ ਅਨਭੂਤੀ ਅਯਥਾਰਥ ਸੋਭੀ ਦੋ ਪ੍ਰਕਾਰ। ਸੰਸੇ ਨਿਸਚੇ ਕੇ ਭੇਦ ਤੇ। ਸੰਸੇ ਕਿਆ। ਇਕ ਧਰਮੀ ਮੈ ਜੋ ਭਾਸਮਾਨ ਬਿਰੁਧ ਨਾਨਾ ਕੋਟਿ ਗ੍ਯਾਨ ਸੋ ਕਹੀਏ ਸੰਸੇ। ਸੋਭੀ ਦੋ ਪ੍ਰਕਾਰ। ਪ੍ਰਮਾਣ ਮੈ ਸੰਸੇ। ਪ੍ਰਮੇ ਮੈ ਸੰਸੇ। ਪ੍ਰਮਾਣ ਮੈ ਸੰਸੇ ਦੋ ਪ੍ਰਕਾਰ। ਏਕ ਗ੍ਯਾਨ ਮੈ ਸੰਸੇ ਗ੍ਯਾਨ ਕਾ ਨਾਮ ਭੀ ਪ੍ਰਮਾਣ ਹੈ। ਤਿਸ

Originated with:
Language Department Punjab
Digitized by:
Panjab Digital Library

ਗ੍ਯਾਨ ਕੇ ਕਰਣ ਬਿਖੈ ਸੰਸੇ । ਤਿਨ ਦੋਨੋਂ ਮੈ ਜੋ ਪ੍ਰਮਾਣ ਮੈ ਅਸੰਭਾਵਨਾ ਸੋ ਪ੍ਰਮਾਣ ਮੈ ਸੰਸੇ ਜੈਸੇ ਅਨ ਅਧ੍ਯਾਸ ਕਾਲ ਮੈ ਮੁਝਕੋ ਉਤਪਨ ਭਇਆ ਜੋ ਜਲ ਗ੍ਯਾਨ । ਸੋ ਪ੍ਰਮਾਣ ਹੈ ਕੇ ਨਹੀ ਇਹ ਸੰਸੇ । ਸੋ ਪ੍ਰਮਾਣ ਨਿਸਚੈ ਤੇ ਨਿਵਿਰਤ ਹੋਤਾ ਹੈ । ਕਰਣ ਮੈ ਅਸੰਭਾਵਿਨਾ ਸੋ ਕਰਣਮੈ ਸੰਸੇ । ਜਥਾ ਵੇਦਾਂਤ ਅਦੁਤੀ ਬ੍ਰਹਮ ਬਿਖੈ ਪ੍ਰਮਾਣ ਹੈ ਕਿ ਨਹੀ ।ਇਹਕਰਣ ਮੈ ਸੰਸੇ । ਪ੍ਰਮੇ ਮੈ ਅਸੰਭਾਵਨਾ ਸੋ ਭੀ ਦੋ ਪ੍ਰਕਾਰ । ਏਕ ਅਨਾਤਮ ਗਤਿ । ਏਕ ਆਤਮ ਗਤਿ । ਜੈਸੇ ਠੂੰਠ ਹੈ ਕਿ ਪੁਰਸ਼ ਹੈ॥ ਇਤੀ ਅਨਾਤਮ ਸੰਸੈ॥ਆਤਮ

Original with:
Language Department Punjab
Digitized by:
Panjab Digital Library

ਸੰਸੇ ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈਂ । ਤੈਸੇ ਹੀ ਦਿਖਾਵਤੇ ਹੈਂ। ਬ੍ਰਹਮ ਅਦ੍ਵਤੀ ਹੈ। ਕਿ ਸਦ੍ਵਤੀ ਹੈ। ਅਦ੍ਵਤੀ ਹੋਇਗੋ । ਅਨੰਦ ਗੁਣ ਹੈ ਸਰੂਪ ਹੈ । ਇਤਿਆਦੀ ਪ੍ਰਮਾਤਮ ਗਤ ਸੰਸੇ। ਆਤਮ ਦੇਹ ਤੇ ਭਿੰਨ ਹੈ ਕਿ ਅਭਿੰਨ ਹੈ। ਭਿੰਨ ਹੋਇਗੋ। ਕਰਤਾ ਹੈ ਕਿ ਅਕਰਤਾ ਹੈ। ਅਕਰਤਾ ਹੋਇਗੋ।ਚਿਦਰੂਪ ਹੈ ਕਿ ਅਚਿਦ ਰੂਪ ਹੈ। ਚਿਦ ਰੂਪ ਹੋਇ ਗੋ । ਆਨੰਦ ਆਤਮਾ ਹੈ ਕਿ ਨਹੀ । ਇਤਆਦੀ ਜੀਵ ਗਤਿ ਸੰਸੇ। ਨਿਸਚੈ ਕਿਆ। ਸੰਸੇਕਾ ਬਿਰੋਧੀਗਜਾਨ ਸੋਕਹੀਯੇਨਿਸਚੈ। ਸੋ ਭੀ ਦੋ ਪ੍ਰਕਾਰ। ਯਥਾਰਥ ਅਯਥਾਰਥ ਕੇ ਭੇਦ ਤੈ।

Original with
Language Department Punjab
Digitized by:
Panjab Digital Library

ਅਸੰਬਾਦੀ ਯਥਾਰਥ ਨਿਸਚੈ ਸੋ ਕਹਿਆਏ ਹੈਂ। ਬਿਸੰਬਾ
ਦੀ ਅਯਥਾਰਥ ਨਿਸਚੈ। ਸੋ ਦੋ ਪ੍ਰਕਾਰ ਤਰਕ ਬਿਪ੍ਰਜੈ।
ਤਰਕ ਕਿਆ । ਅਨਿਸ੍ਰ ਪ੍ਰਸੰਗ ਤਰਕ। ਅਨਿਸ੍ਰ ਪ੍ਰਸੰਗ
ਕਿਆ । ਬਯਾਪਯਕ ਅਰੋਪਣ ਕਰਕੇ। ਬਯਾਪਕ ਕਾ ਜੋ
ਅਰੋਪਣ ਹੈ ਸੋ ਤਰਕ। ਤੌ ਜਬ ਪ੍ਰਪੰਚ ਸਤਿ ਹੋਵੈ ਅਦ੍ਵੈਤ
ਸ੍ਰੁਤੀ ਕੇ ਸਾਥ ਬਿਰੋਧ ਹੋਵੈ । ਜਬ ਪ੍ਰਮਾਤਮਤੇ ਜੀਵਭਿੰਨ।
ਹੋਵੈ ਤਬ ਘਟ ਕੀ ਨਯਾਈਂ ਅਨਿਤ ਹੋਵੈ ।ਜਬ ਆਤਮ
ਅਨੰਦ ਨਾਹੋਵੈ ਤਬ ਕੋਈ ਭੀ ਕਿਸੀਕੇ ਸਾਥ ਪ੍ਰੀਤ ਨਾਕਰੈ।
ਇਤਯਾਦਿਕ ਬਯਾਪਕਾ ਅਰੋਪਣ ਕਰਕੇ ਬਯਾਪਕ ਕਾ

Original with:
Language Department Punjab
Digitized by:
Panjab Digital Library

ਅਰੋਪਣ ਜੋ ਹੈ ਤਰਕ ਸੋ ਸ੍ਰੁਤੀ ਉਕਤੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਬਜ ਹੈ। ਬਿਪ੍ਰਜੈ ਕਿਆ ।ਮਿਥਜਾ ਗਜਾਨ । ਅਤੱਤ੍ਵ ਮੈ ਤਤ ਬੁਧੀ ਸੋ ਭੀ ਦੋ ਪ੍ਰਕਾਰ । ਨਿਰ ਉਪਾਧਕਾ । ਸਾ ਉਪਾਧਕਾ। ਤਿਸਮੈ ਆਦਿਕਾ ਦੋ ਪ੍ਰਕਾਰ। ਬਾਹਯ । ਅੰਤ੍ਰ ਸੁਕਤੀ ਰਜਤ ਬਾਹਜ ਪ੍ਰਤੀਤੀ । ਮੈ ਅਗਜਾਨੀ ਹੋਂ ਬ੍ਰਹਮ ਕੋ ਨਹੀ ਜਾਨਤਾ ਯਹ ਅੰਤ੍ਰ ਪ੍ਰਤੀਤੀ। ਸਉਪਾਧਕ ਭੀ ਦੋ ਪ੍ਰਕਾਰ। ਬਾਹਰ ਅੰਤ੍ਰ । ਲੋਹਤਸਫਟਕ ਇਤਜਾਦਿਕ ਬਾਹਰ । ਅਕਾਸਾਦਿਕ ਪ੍ਰਪੰਚ ਬਾਹਰ ਸਾ ਉਪਾਧਕ। ਕਰਤਤ੍ਵ ਆਦਿ ਭਰਮ ਅੰਤ੍ਰ। ਸੁਪਨਾ ਅੰਤ੍ਰ ਸਾਉਪਾਧਕ

Original with:
Language Department Punjab
Digitized by:
Panjab Digital Library

ਭ੍ਰਮ ਨਿਸਚੈ ਸਿੰਮ੍ਰਤੀ ਨਹੀ। ਅਨਭਵ ਹੈ। ਜਾਗ੍ਰਤ ਭੋਗ ਪ੍ਰਦ ਕਰਮੋ ਕੇ ਉਪਰਾਮ ਹੋਇਆਂ ਹੋਇਆਂ ਸ੍ਵਪਨ ਭੋਗ ਪ੍ਰਦ ਕਰਮਓਂ ਕੇ ਉਦ੍ਵੈਗ ਹੋਇਆਂ। ਸਕਲ ਬਿਖੇਇੰਦ੍ਰਯਾ-ਦ ਵਾਸ਼ਨਾ ਕਰ ਯੁਕਤ। ਨਿੰਦ੍ਰਾ ਦੋਖ ਕਰ ਯੁਕਤ ਅੰਤਹ ਕਰਣ ਰਬਾਦਿ ਬ੍ਰਿਖਜ਼ਾ ਕਾਰ ਕਰਕੇ ਗ੍ਰਾਹਕ ਇੰਦ੍ਰ ਕਾਰ ਕਰਕੇ ਰਬਾਦਿ ਵਿਖਜ਼ਾਕਾਰ ਬ੍ਰਿਤਜਾਕਾਰ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਣਾਮ ਹੋਤਾ ਹੈ। ਸ੍ਵਪਨ ਪਦਾਰਥੋਂ ਕੋ ਅੰਤਹ ਕਰਣ ਮਾਯਾ ਦ੍ਵਾਰਾ ਸੁਧ ਚੈਤੰਨ ਮੈ ਅਧਜਸਤ ਹੋਣੇ ਕਰਕੇ ਸਾਖਜ਼ਾਤਕਾਰ ਕੇ ਅਭਾਵ ਹੋਣੇ ਤੇ ਬਾਧਕੇ ਅਭਾਵ ਹੋਇਆਂ ਸੋ ਉਪਾਧਕਤਾ

Original ...
Language Department Punjab
Digitized by:
Panjab Digital Library

ਕਰਕੇ ਅੰਤਹਕਰਣ ਯੁਕ੍ਤ ਉਪਾਧੀ ਹੈ। ਕਈਕ ਸ੍ਵਪਨ ਅਧਜਾਸ ਕਉ ਨਿਰ ਉਪਾਧ ਕਹਤੇ ਹੈਂ। ਵਿਰੋਧੀ ਜਾਗ੍ਰਤ ਗਜਾਨ ਕਰਕੇ ਤਿਸਕੀ ਨਬ੍ਰਿਤ ਹੋਤੀ ਹੈ । ਬਿਪ੍ਰਜੈ ਫੇਰ ਪ੍ਰਕਾਰਾਂਤਰ ਕਰਕੈ ਦੋ ਪ੍ਰਕਾਰ । ਅੰਤਹਕਰਣ ਬ੍ਰਿਤੀ ਰੂਪ। ਅਵਿਦਜਾ ਬ੍ਰਿਤੀ ਰੂਪ ।ਸੁਪਨਾਦਕ ਅੰਤਹਕਰਣ ਬ੍ਰਿਤੀ ਰੂਪ। ਰਜਤਾਦਕ ਭ੍ਰਮ ਅਵਿਦਜਾ ਬ੍ਰਿਤੀ ਰੂਪ। ਸੰਸੇ ਕੇਵਲ ਅਬਿਦਜਾ ਬ੍ਰਿਤੀ ਰੂਪ । ਇਤਨੇ ਮੈ ਕ੍ਰਿਆ ਆਇਆ । ਨਿਰ ਉਪਾਧਕ ਬ੍ਰਿਪਜੈ ਅਧਿਸ਼੍ਰਾਨ ਗਜਾਨ ਤੇ ਦੂਰ ਹੋਤਾ ਹੈ। ਸਾਉਪਾਧਕ ਬਿਪ੍ਰਜੈ ਉਪਾਧ ਕੀ

Original with:
Language Department Punjab
Digitized by:
Panjab Digital Library

ਨਿਬ੍ਰਿਤੀ ਤੇ ਦੂਰ ਹੋਤਾਹੈ॥ ੯੧॥ ਦੋਹਰਾ ॥ਭੇਦ
ਭ੍ਰਮ ਕਰਤਤ ਭ੍ਰਮ ਪੁਨਭ੍ਰਮਸੰਗਬਿਕਾਰ।ਬ੍ਰਹਮਇਤ੍ਰ ਜਗ
ਸਤਭ੍ਰਮ ਪਾਂਚੋ ਭ੍ਰਮ ਸੰਸਾਰ ॥ ੯੨॥ ਦੋਹਰਾ ॥ਬਿੰਬ
ਪ੍ਰਤਿ ਬਿੰਬ ਲੋਹਿਤ ਸਫਟਕ ਘਟਾ ਕਾਸਗੁਣ ਮਾਰ।
ਕਨਕ ਕੁੰਡਲ ਦ੍ਰਿਸ਼੍ਟਾਂਤ ਤੇ ਪਾਂਚੋ ਭ੍ਰਮ ਨਿਵਾਰ ॥ ੯੩ ॥
ਦੋਹਰਾ ॥ਅਧਜਾਸ ਬਿਪ੍ਰਜੈ ਵੈਹਮ ਪੁਨ ਭ੍ਰਮਕੇ ਅਪਰ
ਪਰ ਆਇ। ਤਤ ਗਜਾਨ ਤੇ ਪਾਤ ਹੋਇ ਦੂਸਰ ਨਾਹਿ
ਉਪਾਇ॥ ੯੪॥ ਦੋਹਰਾ ॥ ਤਤਮਸੀ ਮਹਾ ਵਾਕ
ਤੇ ਪ੍ਰਮਾ ਅਪ੍ਰੋਖ ਅਦੋਤ। ਅਹੰ ਬ੍ਰਹਮ ਤ੍ਰਿਸਕਾਲ ਮੈ ਨਾਸ

Original with:
Language Department Punjab
Digitized by:
Panjab Digital Library

ਬਿਪ੍ਰਜੈ ਹੇਤ ॥ ੯੫ ॥ ਦੋਹਰਾ ॥ ਰੋਹਣੀ ਕੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤੇ ਭਈ ਕ੍ਰਿਤਕਾ ਪਾਤ। ਉਦੈ ਭਈ ਜਬ ਕ੍ਰਿਤਕਾ ਕਰੀ ਰੋਹਣੀ ਘਾਤ ॥ ੯੬ ॥

ਦੋਹਰਾ

ਮੇਖ ਮੇਖ ਕੇ ਮੇਖ ਸੋ ਹੋ ਰਹਜੋ ਮਕਰ ਬਿਸੇਖ।
ਮਕਰ ਭਇਓ ਜਬ ਮਕਰ ਕੋ ਵਹੀ ਮੇਖ ਕਾ ਮੇਖ॥੯੭॥

ਦੋਹਰਾ

ਬਿਖਵ ਬ੍ਰਿਖਵ ਜੁਗ ਮਿਲੇ ਜਬ ਕੀਨੋ ਸਿੰਘ ਨਿਪਾਤ।
ਬਹੁਰ ਬ੍ਰਿਖਜਵ ਉਤਪਤ ਭਇਓ ਤਿਨ ਹਨਿਓਂ ਕੁਲ

Original with:
Language Department Punjab
Digitized by:
Panjab Digital Library

ਸੰਘਾਤ ॥ ੯੮ ॥ ਤੋਟਕ ਛੰਦ ॥ ਸ੍ਰੁਤਿ ਸਿੰਮ੍ਰਤ ਜਿਹ ਗੁਨ ਗਾਵਤ ਹੈ। ਕਰ ਨੇਤ ਹੀ ਨੇਤ ਬਤਾਵਤ ਹੈ। ਇਦਮੰ ਕਰਕੈ ਜਿਹ ਨਹਿਭਨ ਹੈ। ਸ਼ਿਵ ਰੂਪ ਸੋਈ ਇਹ ਚਿਦ ਘਨ ਹੈ॥ ੯੯ ॥ ਤੋਟਕ ਛੰਦ ॥ ਗੋ ਧੀ ਮਨ ਵਾਗਮ ਪ੍ਰਾਣ ਪਰੇ। ਸੁਰਚਿਦ ਹੰਕਾਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰੇ।ਗੁਣਾਤੀਤ ਅਵਸਥਾ ਰਹਤਜੋਈ। ਸ਼ਿਵ ਆਪਣ ਆਪਪਛਾਨ ਸੋਈ॥ ੧੦੦ ॥ ਲਾਉਣੀ ਛੰਦ ॥ ਪੰਚ ਕੋਸ ਤ੍ਰੈ ਅਵਸਥਾ ਕੇ ਮਧ ਜੋ ਆਤਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰੇ। ਸੋਈ ਪੂਰਣ ਬ੍ਰਹਮ ਸੁਤੰਤ੍ਰ ਅਬਜਾਕ੍ਰਿਤ ਉਪਾਧ ਪਰੇ। ਆਤਮ ਬ੍ਰਹਮ

Original with:
Language Department Punjab
Digitized by:
Panjab Digital Library

ਬ੍ਰਹਮ ਸੋ ਆਤਮ ਤਤਮਸੀ ਮਹਾਂਵਾਕਜ ਰਰੇ । ਸਤਗੁਰ
ਸੰਤ ਮਹੰਤ ਕਹੇ ਸਭ ਅਨਭਵ ਬਿਨਾ ਨ ਸੂਝ ਪਰੇ ॥
੧੦੧ ॥ ਲਾਉਣੀ ਛੰਦ ॥ ਚਤ੍ਰ ਬੇਦ ਖਟ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ
ਪੜਿਆ ਸਹ ਟੀਕਾ ਭਗਵਤ ਗੀਤਾ । ਪੌਰਾਣ ਅਠਾਰਾਂ
ਚੌਦਾਂ ਬਿਦਜਾ ਸਾਵਾਰ ਮੰਤ੍ਰ ਔਨੀਤਾ ।ਅੰਗਰੇਜੀ ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤ
ਪਾਰਸੀ ਭਨੈ ਦਸੌ ਦਿਸਾ ਜੈ ਕੀਤਾ । ਨਿਜ ਅਨਭਵ ਕਰ
ਤੱਤ ਨ ਚੀਨਜੋ ਰਹਜੋ ਸੰਖਜਿਉਂ ਸਿੰਧ ਰੀਤਾ ॥ ੧੦੨ ॥
ਦੋਹਰਾ ॥ ਉਲਕਾ ਸਾਸ਼ਤ੍ਰ ਬਿਦਜਾ ਅਨਭਵ ਰਵ
ਮੱਧਜਾਨ । ਆਨ ਗਜਾਨ ਪਟਬੀਜਨਾ ਬ੍ਰਹਮ ਗਜਾਨ

Original with:
Language Department Punjab
Digitized by:
Panjab Digital Library

ਵਤ ਭਾਨ ॥ ੧੦੩ ॥

ਇਤ ਸ੍ਰੀ ਪ੍ਰਮਾਰਥ ਚਿੰਤਨ ਬਿਧੀ ਸਮਾਪਤੰ ਮਸਤਸੁਭ ਮਸਤ ॥ ਹਰੀਓਂਅੰ ਤੱਤ ਸੱਤ ਬ੍ਰਹਮ ਹਰੇ ॥

ਭਾਈ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਗੁਰਦਿਤ ਸਿੰਘ ਲਿਖਾਰੀ
ਮਾਲਕਾਨ ਬੁੰਗਾ ਸਿੰਘ ਪੁਰੀਆਂ ਸ੍ਰੀ ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ਨੇ
ਛਪਵਾਇਆ

ਸਰਦਾਰ ਬੁਧਸਿੰਘ ਮੈਨੇਜਰ (ਪ੍ਰਿੰਟਰ) ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨਾਲ
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰਮਤ ਪ੍ਰੈਸ ਸ੍ਰੀ ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ ਛਪਾ

Original with:
Language Department Punjab
Digitized by:
Panjab Digital Library

Original with:
Language Department Punjab
Digitized by:
Panjab Digital Library

ਜਰੂਰੀ ਪੜ੍ਹੋ

ਸਾਡੀ ਦੁਕਾਨ ਤੋਂ ਹਰਕਿਸਮ ਦੇ ਪੁਸਤਕ ਹਿਕਮਤ ਦੇ ਮਿਲਦੇ ਹਨ। ਖਾਸ ਕਰ ਗੰਗਾਯਤੀ ਨਿਦਾਨ ਸਟੀਕ, ਮੇਘ ਬਿਨੋਦ ਸਟੀਕ, ਬਜਾਧਿ ਬਿਨਾਸਕ ਸਟੀਕ ਤੇ ਸ਼ਰੀਰਕ ਵਗੈਰਾ ਹਿਕਮਤ ਦੇ ਪੁਸਤਕ ਅਸਾਂ ਆਪ ਛਪਾਏ ਹਨ ਤੇ ਗੁਰਮਤ ਦੇ ਸਭ ਪੁਸਤਕ ਬੜੇ ਚੰਗੇ ਤੇ ਸੋਹਣੇ ਕਾਗਜਾਂ ਪਰ ਸੁਧ ਸਾਡੇ ਪਾਸੋਂ ਮਿਲਦੇ ਹਨ॥

ਮੰਗਾਉਣ ਦਾ ਪਤਾ:-

ਭਾਈ ਹਰੀਸਿੰਘ ਗੁਰਦਿਤਸਿੰਘ ਪੁਸਤਕਾਂ ਵਾਲੇ

ਬੁੰਗਾ ਸਿੰਘ ਪੁਰੀਆਂ ਸ੍ਰੀ ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ

Original with:
Language Department Punjab
Digitized by:
Panjab Digital Library

Original with:
Language Department Punjab
Digitized by:
Panjab Digital Library

Original with:
Language Department Punjab
Digitized by:
Panjab Digital Library